

ΓΝΩΜΗ της Ο.Κ.Ε.

«Φτώχεια»

Αθήνα, 23 Ιανουαρίου 2009

Διαδικασία

Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος (Ο.Κ.Ε.) ανέλαβε την έκδοση Γνώμης Πρωτοβουλίας με τίτλο "Φτώχεια" με βάση το άρθρο 4 του Νόμου 2232/1994, σύμφωνα με το οποίο "η Ο.Κ.Ε. μπορεί με δική της πρωτοβουλία να εκφράζει γνώμη και για άλλα θέματα κοινωνικοοικονομικής πολιτικής".

Μετά από απόφαση της Εκτελεστικής Επιτροπής της Ο.Κ.Ε., ορίστηκε η Επιτροπή Εργασίας αποτελούμενη από τις **κυρίες Λήδα Κοντογιάννη και Ζωή Λαναρά** και τους **κ.κ. Νικόλαο Σκορίνη, Κωνσταντίνο Παπαντωνίου, Ηλία Ηλιόπουλο, Νικόλαο Λιόλιο και Δημήτριο Οικονομίδη**.

Πρόεδρος της Επιτροπής Εργασίας ορίστηκε ο **κ. Κ. Παπαντωνίου**. Στις εργασίες της Επιτροπής Εργασίας μετείχαν ως εμπειρογνώμονες η **κα Β. Μότσου** και οι **κ.κ. Χ. Τριαντα-**

φύλλου και Γ. Υφαντόπουλος. Από πλευράς Ο.Κ.Ε., μετείχαν οι επιστημονικές συνεργάτιδες **Δρ. Όλγα Αγγελοπούλου και κα Μαρία Ιωαννίδου**, οι οποίες είχαν και τον επιστημονικό συντονισμό της Επιτροπής. Ερευνητική στήριξη παρέιχε από πλευράς Ο.Κ.Ε. η Υπεύθυνη Αρχείου - Βιβλιοθήκης **κα Βαρβάρα Γεωργοπούλου**.

Η Επιτροπή Εργασίας ολοκλήρωσε τις εργασίες της σε τέσσερις (4) συνεδριάσεις, ενώ η Εκτελεστική Επιτροπή διαμόρφωσε την εισήγησή της προς την Ολομέλεια στη συνεδρίαση της 12ης Ιανουαρίου 2009.

Η Ολομέλεια της Ο.Κ.Ε., στην οποία εισηγήτης ήταν ο **κ. Κ. Παπαντωνίου**, αφού ολοκλήρωσε τη συζήτηση για το θέμα στη συνεδρίαση της 23ης Ιανουαρίου 2009, διατύπωσε την υπ' αριθ. **210 Γνώμη της Ο.Κ.Ε.**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη

A. Εισαγωγή

B. Έννοια και μέτρηση της φτώχειας

- I. Ορισμοί και μεθοδολογίες μέτρησης της φτώχειας
- II. Μέτρηση της φτώχειας στην Ελλάδα
- III. Εισοδηματικές ανισότητες και φτώχεια
- IV. Χαρακτηριστικά της φτώχειας στην Ελλάδα - ομάδες που πλήττονται - η εντός εργασίας φτώχεια

Γ. Αιτίες της φτώχειας

- I. Κύρια αίτια της φτώχειας
- II. Οικονομικοί παράγοντες που ενισχύουν τον κίνδυνο φτώχειας
- III. Κοινωνικοί παράγοντες που ενισχύουν τον κίνδυνο φτώχειας
- IV. Γεωγραφικοί παράγοντες
- V. Άλλοι παράγοντες

Δ. Κίνδυνοι και Συνέπειες της φτώχειας

E. Η αναποτελεσματικότητα των υφιστάμενων πολιτικών για την αντιμετώπιση της φτώχειας

ΣΤ. Προτάσεις πολιτικών και μέτρων για τη μείωση της φτώχειας και την αντιμετώπιση των συνεπειών της

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο **Κεφάλαιο Α'** διατυπώνονται εισαγωγικές παρατηρήσεις για το φαινόμενο της φτώχειας τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς. Παρατηρείται ειδικότερα, ότι τα στατιστικά στοιχεία κατατάσσουν τη χώρα μας στην τελευταία θέση, ως φτωχότερη χώρα μεταξύ των παλαιών κρατών μελών της Ε.Ε., ενώ γενική είναι η αίσθηση ότι επιδεινώνεται διεθνώς η αγοραστική δύναμη και το βιοτικό επίπεδο των καταναλωτών. Η Ο.Κ.Ε. είχε και κατά το παρελθόν τονίσει την ανάγκη καταπολέμησης της φτώχειας, ανάγκη που σήμερα εντείνεται ολοένα και περισσότερο.

Το **Κεφάλαιο Β'** με τίτλο «**Έννοια και μέτρηση της φτώχειας**», διευκρινίζει την ποσοτική και την ποιοτική διάσταση της φτώχειας και καταγράφει τους ορισμούς και τις μεθοδολογίες μέτρησης της φτώχειας που εφαρμόζονται από διεθνείς οργανισμούς. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στον υψηλό δείκτη εμμονής του κινδύνου φτώχειας και στο δείκτη χάσματος της φτώχειας για την Ελλάδα. Διαπιστώνεται επίσης, η αναποτελεσματικότητα των κοινωνικών πολιτικών αναδιανομής εισοδήματος και στήριξης των οικονομικά ασθενέστερων τμημάτων πληθυσμού της χώρας. Στο ίδιο Κεφάλαιο, γίνεται αναφορά στα χαρακτηριστικά των ομάδων που πλήττονται περισσότερο από τη φτώχεια (μεγάλα νοικοκυριά, γυναίκες, ηλικίες 65+, νέοι 16-24 και παιδιά, άτομα χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου και συγκεκριμένες ελληνικές περιφέρειες με υψηλότερο ποσοστό αυτό της Ηπείρου). Τέλος, υπογραμμίζεται το γεγονός ότι στην Ελλάδα είναι υψηλό το ποσοστό των φτωχών εργαζομένων (14%, το οποίο είναι το υψηλότερο στην Ευρώπη των 27).

Στο **Κεφάλαιο Γ'**, «**Αιτίες της φτώχειας**», καταγράφονται και αναλύονται ως κύριες αιτίες της φτώχειας: η ανεργία και η μακροχρόνια ανεργία, η έλλειψη έγκαιρης μέριμνας για την αντιμετώπιση των συνεπειών

που είχαν οι διαρθρωτικές αλλαγές των παραγωγικών δομών της χώρας, το χαμηλό εισόδημα, η μεγάλη ανισοκατανομή εισοδήματος, η ανεπάρκεια και αναποτελεσματικότητα των πολιτικών στον τομέα της παιδείας και της επαγγελματικής κατάρτισης και οι ελλείψεις στον τομέα της υγείας και της μακροχρόνιας φροντίδας.

Ως οικονομικοί παράγοντες που ενισχύουν τις ανισότητες επισημαίνονται: ο πληθωρισμός, το φορολογικό σύστημα και η φοροδιαφυγή, ενώ ως κοινωνικοί παράγοντες: το μέγεθος του νοικοκυριού, η δομή της οικογένειας, η ηλικία, το φύλο, το εκπαιδευτικό επίπεδο, οι κοινωνικές προκαταλήψεις, γεωγραφικοί και άλλοι παράγοντες.

Το **Κεφάλαιο Δ'**, «**Κίνδυνοι και συνέπειες της φτώχειας**» κάνει διάκριση των συνεπειών της φτώχειας σε ατομικό και σε συλλογικό επίπεδο.

Σε ατομικό επίπεδο καταγράφονται οι εξής κίνδυνοι: η στέρηση αγαθών ζωτικής σημασίας, ο αναλφαβητισμός, ο αποκλεισμός από την αγορά εργασίας, οι κίνδυνοι για την υγεία, τα προβλήματα κοινωνικοποίησης του φτωχού και η υπονόμευση της ίδιας της ελευθερίας του ατόμου. Επισημαίνεται ακόμα, ότι συνήθως η φτώχεια αναπαράγει τη φτώχεια.

Σε συλλογικό επίπεδο, οι συνέπειες είναι οι εξής: η ελλιπής αξιοποίηση και συμμετοχή του συνόλου του παραγωγικού δυναμικού μιας χώρας, η ανεργία, η μαύρη εργασία, η υστέρηση φορολογικών εσόδων, η μη συμμετοχή στην πολιτική διαδικασία, καθώς και η αποσταθεροποίηση της κοινωνικής συνοχής.

Στο **Κεφάλαιο Ε'** με τίτλο «**Η αναποτελεσματικότητα των υφιστάμενων πολιτικών για την αντιμετώπιση της φτώχειας**», παρατίθενται στοιχεία σύμφωνα με τα οποία η μείωση της φτώχειας λόγω των κοινωνικών πο-

λιτικών είναι σημαντικά μικρότερη στη χώρα μας απ' ό,τι στο σύνολο της Ε.Ε.

Ως λόγοι της αναποτελεσματικότητας αυτής επισημαίνονται οι εξής: η απουσία συνολικού σχεδιασμού για τα αίτια και τους κινδύνους της φτώχειας, η καθυστέρηση στην υιοθέτηση ενός αποτελεσματικού συστήματος καταγραφής και μέτρησης της φτώχειας, η μη αξιολόγηση των πολιτικών για την καταπολέμηση της φτώχειας, η ανεπάρκεια χρηματοδότησης, ο ελλιπής συντονισμός των αρμοδίων φορέων, η πολυπλοκότητα της διοικητικής οργάνωσης που οδηγεί στην ελλιπή ενημέρωση των ενδιαφερομένων και οι υστερήσεις στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Στο **Κεφάλαιο ΣΤ'**, «**Προτάσεις πολιτικών και μέτρων για τη μείωση της φτώχειας και την αντιμετώπιση των συνεπειών της**», προτείνεται η εφαρμογή μιας Εθνικής Στρατηγικής Καταπολέμησης της Φτώχειας οποία θα περιλαμβάνει παρεμβάσεις και μέτρα σε όλους τους σχετικούς τομείς: (α) οικονομία - απασχόληση, (β) κοινωνική πολιτική - κοινωνική ασφάλεια, (γ) κοινωνικές και δημόσιες υπηρεσίες, όπως ιδίως, η παιδεία, η υγεία - μακροχρόνια φροντίδα.

Βασικό δε εργαλείο για την καταπολέμηση της φτώχειας θα είναι μια πολιτική του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος.

Στο πλαίσιο αυτό υποδεικνύονται τα εξής:

- η κατοχύρωση ενός γενικού προγράμματος ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος

- η εξασφάλιση της αποτελεσματικής στόχευσης των παροχών κοινωνικής ασφάλειας
- η ενίσχυση του ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης στην προνοιακή κοινωνική προστασία
- ο ορθός καθορισμός των κριτηρίων παροχής κοινωνικής επιδότησης,
- η καθιέρωση παροχών ανεργίας σε όσους δεν έχουν επαρκή προστασία
- ο καθορισμός του ύψους των χορηγούμενων επιδομάτων ανεργίας στα επίπεδα των πραγματικών οικονομικών αναγκών (80% του ημερομισθίου του ανειδίκευτου εργάτη)
- η ενίσχυση των κοινωνικών πολιτικών στους τομείς της παιδείας, της δια βίου κατάρτισης και της υγείας
- η στήριξη της οικογένειας με έμφαση στην καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας
- η αναδιαμόρφωση του φορολογικού συστήματος
- μέτρα για τη φοροδιαφυγή, την υπερχρέωση και τη βελτίωση των πολιτικών και των επιπέδων απασχόλησης
- μέτρα για την επάρκεια των παροχών κοινωνικής ασφάλισης

Στο **Παράρτημα** παρατίθενται διαγράμματα με στατιστικά στοιχεία για την τεκμηρίωση της Γνώμης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

A. Εισαγωγή

Το φαινόμενο της φτώχειας στη χώρα μας, το οποίο έχει απασχολήσει την Ο.Κ.Ε. και στο παρελθόν¹, στη δεδομένη χρονική στιγμή έχει καταστεί ένα μείζον και επείγον πρόβλημα. Όπως η όλως προσφάτως συνταχθείσα από τη χώρα μας Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2008-2010² επισημαίνει, το ποσοστό της φτώχειας στη χώρα μας ανέρχεται στο 21% μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, ενώ κάτω από το όριο της φτώχειας βρίσκονται μεγάλα τμήματα του πληθυσμού (13% των εργαζομένων, 25% των συνταξιούχων, το 33% των ανέργων και το 41% των μονογονεϊκών νοικοκυριών με ένα τουλάχιστο εξαρτώμενο παιδί). Όπως αναφέρεται και στη συνέχεια, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, αυτό το ποσοστό του 21% εντάσσει την Ελλάδα στις χώρες με μεγαλύτερα ποσοστά φτώχειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 και την κατατάσσει στην τελευταία θέση, ως φτωχότερη χώρα μεταξύ των "παλαιών" κρατών μελών της Ε.Ε.

Πέρα από αυτά τα επίσημα στοιχεία, η ΟΚΕ επισημαίνει την πραγματικότητα που βιώνει το σύνολο σχεδόν του πληθυσμού, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή και εκφράζεται μέσω των φορέων - μελών της ΟΚΕ, δηλαδή

τη διαρκή χειροτέρευση της αγοραστικής δύναμης και του βιοτικού επιπέδου με την πάροδο των χρόνων και τη διεύρυνση του κινδύνου της φτώχειας για ολοένα περισσότερες κατηγορίες του πληθυσμού.

Παράλληλα, η **σύγχρονη συγκυρία της διεθνούς οικονομικής κρίσης δημιουργεί νέα δεδομένα, που αναμένεται να προκαλέσουν σοβαρή επιδείνωση του φαινομένου της φτώχειας.** Όπως επισημαίνεται, η σημερινή οικονομική κρίση αναμένεται να διογκώσει το ήδη υπάρχον πρόβλημα της φτώχειας, αλλά και τις εισοδηματικές ανισότητες. Πίσω από τη χρηματοπιστωτική κρίση υπάρχει μια άλλη κρίση, αυτή που βιώνουν ήδη οι αναπτυσσόμενες χώρες που έχουν δεχθεί ισχυρά χτυπήματα από την αύξηση των τιμών των πρώτων υλών και των ειδών διατροφής. Στις ανεπτυγμένες χώρες η κρίση σημαίνει μείωση της αγοραστικής δύναμης των ασθενέστερων, που σημαίνει κίνδυνο πείνας για ορισμένα τμήματα πληθυσμών, κακή διατροφή, κακή υγεία κ.α., ενώ η μείωση των ρυθμών ανάπτυξης και ύφεση των οικονομιών οδηγεί σε μείωση της απασχόλησης και αύξηση της ανεργίας.

Η κατάσταση αυτή έχει κινητοποιήσει διάφορους φορείς σε παγκόσμιο επίπεδο. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο ΟΗΕ έχει προβεί στη "Δήλωση της Χιλιετίας"³, στην οποία η κατα-

¹ Γνώμη 204, "Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική ένταξη 2008-2010", Σεπτέμβριος 2008, Γνώμη 201, "Ακρίβεια - 2008", Αύγουστος 2008, Γνώμη 198, "Κατάρτιση της Εθνικής Έκθεσης Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2008-2010", Ιούλιος 2008, Γνώμη 189, "Σύσταση Εθνικού Ταμείου Κοινωνικής Συνοχής", Νοέμβριος 2007, Γνώμη 151, "Ακρίβεια - Κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις", Μάρτιος 2006, Γνώμη 41 της Ο.Κ.Ε. για τη "Φτώχεια", Ιούλιος 2000.

² Σχετική η ανωτέρω Γνώμη 204.

³ Στη Διάσκεψη της Χιλιετίας των Ηνωμένων Εθνών (Σεπτέμβριος 2000), η διεθνής κοινότητα ενέκρινε τη Διακήρυξη της Χιλιετίας ("United Nations Millennium Declaration" Resolution adopted by the General Assembly, September 2000), αναλαμβάνοντας τη δέσμευση να μειωθεί δραστικά η απόλυτη φτώχεια σε όλες τις μορφές της. Σε συνδυασμό με τη Διακήρυξη της Χιλιετίας διατυπώθηκαν οι ακόλουθοι αναπτυξιακοί στόχοι της χιλιετίας (UN Millenium goals):

Στόχος 1: μείωση της φτώχειας και της πείνας παγκοσμίως

Στόχος 2: εξασφάλιση της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για όλους

Στόχος 3: προώθηση της ισότητας των φύλων

Στόχος 4: Μείωση της παιδικής θνησιμότητας

Στόχος 5: βελτίωση της περιθάλψης της μητέρας

Στόχος 6: Καταπολέμηση του HIV/AIDS, της ελονοσίας και άλλων ασθενειών

Στόχος 7: διασφάλιση βιώσιμου περιβάλλοντος και

Στόχος 8: συμμετοχή σε μια παγκόσμια εταιρική σχέση για την ανάπτυξη.

πολέμηση της απόλυτης φτώχειας και της πείνας αποτελεί βασική προτεραιότητα, ενώ έχει τεθεί ως στόχος να μειωθεί έως το 2015 κατά το ήμισυ το ποσοστό των ατόμων που ζει με λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα. Το φαινόμενο βέβαια της φτώχειας (υπό την έννοια της σχετικής φτώχειας, που επεξηγείται κατωτέρω) πλήττει και τις περισσότερες χώρες της ΕΕ, μεταξύ των οποίων - όπως αναφέρθηκε - και τη χώρα μας.

Στο σημείο αυτό, η ΟΚΕ θεωρεί χρήσιμο να επαναλάβει ορισμένες παρατηρήσεις που είχε διατυπώσει ήδη το 2000 στην προηγούμενη Γνώμη Πρωτοβουλίας της για τη Φτώχεια: *"Η συζήτηση αυτή [για τη φτώχεια] σήμερα, στις αρχές της πρώτης δεκαετίας του 21ου αιώνα, είναι ιδιαίτερα επίκαιρη. Βεβαίως, η φτώχεια δεν είναι φαινόμενο πρωτόγνωρο για την κοινωνία μας, καθώς κατά το παρελθόν είχε λάβει έκταση πολύ μεγαλύτερη από ό,τι σήμερα και αφορούσε ακόμα και τις στοιχειωδέστερες πτυχές της ανθρώπινης διαβίωσης. Στην παρούσα όμως χρονική συγκυρία το φαινόμενο αυτό έχει αποκτήσει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα οποία οξύνουν τις συνέπειες τόσο για τους ευρισκόμενους σε φτώχεια όσο και για το ευρύτερο πολιτικό και κοινωνικό μας σύστημα. Είναι δε πιθανόν αυτά τα χαρακτηριστικά, δεδομένων των δρομολογούμενων αναπόφευκτων αλλαγών στην ελληνική οικονομία, να ενταθούν στο προσεχές μέλλον, εάν δεν ληφθεί εγκαίρως μέριμνα. .... σήμερα, τα αίτια της φτώχειας δείχνουν να είναι αλληλένδετα με τις διαμορφούμενες δομές της ελληνικής οικονομίας και τις ευρωπαϊκές και παγκόσμιες εξελίξεις,*

με αποτέλεσμα να κινδυνεύουν να αποκτήσουν μόνιμο χαρακτήρα".

Η Ο.Κ.Ε. θεωρεί ότι οι ως άνω διαπιστώσεις της εξακολουθούν να ισχύουν στο ακέραιο, η δε ανησυχία της για την ένταση του φαινομένου της φτώχειας στο προσεχές μέλλον έχουν δυστυχώς επαληθευτεί.

Η Ο.Κ.Ε. επισημαίνει ότι **η τρέχουσα κρίση θέτει νέες προκλήσεις για την εφαρμογή των κατάλληλων μέτρων και πολιτικών** που θα επιδιώκουν να αντιμετωπίσουν τις συνέπειές της με την προστασία των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, με τη στήριξη της οικονομικής δραστηριότητας και βέβαια με την αποφασιστική αντιμετώπιση των στρεβλώσεων της αγοράς. Πέρα από την εφαρμογή βραχυπρόθεσμων μέτρων άμεσης απόδοσης, στόχος θα πρέπει να είναι ο επανακαθορισμός των μακροπρόθεσμων πολιτικών στην κατεύθυνση της υλοποίησης διαρθρωτικών παρεμβάσεων με μακροχρόνιο ορίζοντα, της άσκησης δημόσιων πολιτικών ανάπτυξης και αναδιανομής του εισοδήματος, καθώς και ενίσχυσης της συνολικής ζήτησης, της παραγωγικής και τεχνολογικής βάσης της οικονομίας.

Η Ο.Κ.Ε. θεωρεί ότι όλες αυτές οι εξελίξεις επιβάλλουν την άμεση αντίδραση της Πολιτείας, με το σχεδιασμό μιας Εθνικής Στρατηγικής κατά της Φτώχειας, η οποία θα είναι συνεκτική και κυρίως, αποτελεσματική. Με στόχο τη συμβολή σε έναν ουσιαστικό κοινωνικό διάλογο για την αντιμετώπιση της φτώχειας στην Ελλάδα, αποφασίστηκε η εκπόνηση της παρούσας Γνώμης Πρωτοβουλίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Η φτώχεια αποτελεί ένα πολυδιάστατο φαινόμενο το οποίο, όπως έχει τονίσει η ΟΚΕ σε προηγούμενες Γνώμες της⁴, "συντίθεται από στοιχεία ποσοτικά (ανεπαρκείς χρηματικοί πόροι), αλλά και ποιοτικά (έλλειψεις μη χρηματικοί πόροι)".

Η **ποσοτική διάσταση** της φτώχειας αναφέρεται στην οικονομική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από την έλλειψη επαρκών πόρων για την κάλυψη βασικών ανθρώπινων αναγκών. Ωστόσο, η έννοια των βασικών αναγκών μπορεί να διαφέρει ανάλογα με τα άτομα, την κοινωνία και τη χρονική στιγμή στην οποία εξετάζεται.

Η **ποιοτική διάσταση** της φτώχειας αναφέρεται στην αδυναμία πρόσβασης του ατόμου στις βασικές κοινωνικές, πολιτικές και επαγγελματικές ευκαιρίες και δυνατότητες μιας συγκεκριμένης κοινωνίας σε μια συγκεκριμένη περίοδο.

I. Ορισμοί και μεθοδολογίες μέτρησης της φτώχειας

Οι προσπάθειες εμπειρικής και στατιστικής διερεύνησης του εύρους του φαινομένου της φτώχειας και ανάλυσης των επιμέρους πτυχών του, βρίσκονται αντιμέτωπες με μια σειρά από μεθοδολογικά προβλήματα που ξεκινούν κατ' αρχάς από τον ίδιο τον ορισμό της φτώχειας και τον τρόπο μέτρησης της. Η φτώχεια καταγράφεται γενικά με δύο μορφές που είναι η "**απόλυτη**" και η "**σχετική**" φτώχεια.

Η "**απόλυτη**" φτώχεια εξετάζει την επιβίωση των ανθρώπων και παραπέμπει σε καταστάσεις ατόμων που στερούνται βασικών αγαθών πρώτης ανάγκης για να διασφαλίσουν την επιβίωση τους, όπως καταστάσεις λιμοκτονίας, έντονου υποσιτισμού, έλλειψης

πόσιμου νερού, στέγασης, ένδυσης ή φαρμάκων. Ως κατώφλι της "απόλυτης φτώχειας", η Παγκόσμια Τράπεζα ορίζει τη διαβίωση με λιγότερο από ένα δολάριο ημερησίως. Όπως έχει ήδη αναφερθεί στην Εισαγωγή, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών στρέφει κυρίως τις προσπάθειές του στην εξάλειψη της απόλυτης φτώχειας. Στη Δήλωση της Χιλιετίας του ΟΗΕ, η καταπολέμηση της απόλυτης φτώχειας και της πείνας αποτελεί βασική προτεραιότητα, ενώ έχει τεθεί ως στόχος να μειωθεί μέχρι το 2015 κατά το ήμισυ το ποσοστό των ατόμων που ζει με λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα.

Σε αντίθεση με την απόλυτη φτώχεια, η "**σχετική φτώχεια**" σχετίζεται με την κατάσταση των ατόμων σε μια κοινωνία. Η σχετική φτώχεια ορίζεται σε άμεσο συσχετισμό με τις ανάγκες που δημιουργούνται μέσα σε μια κοινωνία σε μια ορισμένη χρονική περίοδο και αναφέρεται σε νοικοκυριά των οποίων το βιοτικό επίπεδο απέχει τόσο πολύ από το γενικό βιοτικό επίπεδο της κοινωνίας στην οποία ανήκουν, ώστε δεν είναι σε θέση να συμμετέχουν σε συνηθισμένες καθημερινές δραστηριότητες.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με δεδομένο το σχετικά υψηλό ποσοστό ανάπτυξης, όπου ο στόχος δεν είναι πλέον μόνο η απλή κάλυψη ενός βασικού επιπέδου επιβίωσης, αλλά η πρόσβαση ολόκληρου του πληθυσμού στο σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών και σε ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης, οι στατιστικές μετρήσεις αφορούν κυρίως **στη σχετική φτώχεια**, χωρίς ωστόσο αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και στην Ευρωπαϊκή Ένωση συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού που επιβιώνουν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας (π.χ. άστεγοι και ορισμένες ομάδες τσιγγάνων και μεταναστών).

⁴ Γνώμη 41 της Ο.Κ.Ε. για τη "Φτώχεια" (Ιούλιος 2000) , Γνώμη 189 της Ο.Κ.Ε. για τη "Σύσταση Εθνικού Ταμείου Κοινωνικής Συνοχής" (Νοέμβριος 2007) κ.α.

Από το 2003, η μέτρηση των δεδομένων της φτώχειας στην Ε.Ε. διενεργείται από τις **Έρευνες Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC)**, οι οποίες αποτελούν μέρος ενός κοινοτικού στατιστικού προγράμματος στο οποίο συμμετέχουν οι χώρες-μέλη της Ε.Ε. σε συνεργασία με τη Eurostat. Βασικός στόχος των ερευνών είναι η μελέτη, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, των συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών σε σχέση κυρίως, με το εισόδημα τους. Οι έρευνες αυτές αποτελούν τη βασική πηγή αναφοράς των συγκριτικών στατιστικών για την κατανομή εισοδήματος και τον κοινωνικό αποκλεισμό σε ευρωπαϊκό επίπεδο, υπολογίζοντας, μεταξύ άλλων, τους ακόλουθους δείκτες⁵:

- **Κίνδυνος της φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις**, που ορίζεται ως το ποσοστό των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά των οποίων το συνολικό διαθέσιμο εισόδημα είναι χαμηλότερο του ορίου της φτώχειας, το οποίο ορίζεται στο 60% του εθνικού διάμεσου εισοδήματος⁶.
- **Εμμονή χαμηλού εισοδήματος (εμμονή του κινδύνου φτώχειας)**, άτομα που ζουν σε νοικοκυριά με τελικό ισοδύναμο εισόδημα κατώτερο του ορίου της φτώχειας για το τρέχον έτος και (τουλάχιστον) άλλα δύο έτη.
- **Σχετικό χάσμα του κινδύνου φτώχειας**, που υπολογίζει την απόσταση που χωρίζει το εισόδημα των ατόμων που απειλούνται από τη φτώχεια από το όριο της φτώχειας. Δίνει την δυνατότητα με άλλα λόγια να εξετασθεί ο "βαθμός φτώχειας των φτωχών" ή "πόσο φτωχοί είναι οι φτωχοί". Όσο πιο υψηλός είναι ο συγκεκριμένος

δείκτης τόσο πιο έντονη χαρακτηρίζεται η φτώχεια, που σημαίνει ότι το εισόδημα των πιο φτωχών απέχει κατά πολύ από το όριο φτώχειας.

- **Ανισότητα στην κατανομή του εισοδήματος - δείκτης (S80 / S20)**, δείκτης που εκφράζεται ως λόγος του εισοδήματος του υψηλότερου 20% της κατανομής εισοδήματος προς το χαμηλότερο 20% και εξετάζει το μερίδιο εισοδήματος του πλουσιότερου 20% του πληθυσμού σε σύγκριση με το μερίδιο εισοδήματος του φτωχότερου 20% του πληθυσμού.
- **Συμπληρωματικός δείκτης ανισοκατανομής εισοδήματος - συντελεστής Gini** ο οποίος παρουσιάζει τον βαθμό ανισοκατανομής και κυμαίνεται από 0% (στην περίπτωση απόλυτης ισότητας όπου κάθε άτομο λαμβάνει ακριβώς το ίδιο εισόδημα) έως 100% (στην περίπτωση πλήρους ανισοκατανομής όπου ολόκληρο το εθνικό εισόδημα συγκεντρώνεται σε ένα και μόνο άτομο).

II. Μέτρηση της φτώχειας στην Ελλάδα

Σύμφωνα με την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών EU-SILC 2005 που ανακοίνωσε η ΕΣΥΕ, το χρηματικό όριο της φτώχειας (με περίοδο αναφοράς το οικονομικό έτος 2004) ανέρχεται στο ετήσιο ποσό των 5.649,78 ευρώ ανά άτομο και σε 11.864,54 ευρώ για νοικοκυριά με δύο ενήλικες και 2 παιδιά κάτω των 14 ετών. Έτσι, το 2004 στην Ελλάδα το 19,6% του πληθυσμού διέμενε σε νοικοκυριά με ετήσιο εισόδημα χαμηλότερο από τα προαναφερθέντα όρια. Το ποσοστό αντιστοιχεί σε 832.456

⁵ Στην προσπάθεια να εκτιμηθεί σωστά ο πολυδιάστατος χαρακτήρας της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και να είναι δυνατή η καταγραφή, με συγκρίσιμο τρόπο, της προόδου που συντελείται από τις Χώρες μέλη, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λάακεν (Δεκέμβριος 2001) καθόρισε ένα μικρό αριθμό βασικών δεικτών οι οποίοι καλύπτουν τα βασικότερα στοιχεία που οδηγούν στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, καθώς και δευτερεύοντες δείκτες που περιγράφουν άλλες διαστάσεις του προβλήματος.

⁶ Διάμεσο είναι το εισόδημα στο μέσο της κατανομής, δηλαδή στο σημείο όπου το εισόδημα είναι ανώτερο του εισοδήματος του 50% του πληθυσμού και κατώτερο του εισοδήματος του άλλου 50% του πληθυσμού. Αποτελεί καλύτερο μέτρο του μέσου εισοδήματος απ' ό,τι ο μέσος όρος των εισοδημάτων, διότι αναφέρεται στη μέση της κατανομής εισοδήματος και δεν επηρεάζεται από τις ακραίες τιμές (πολύ μικρά και πολύ μεγάλα εισοδήματα). Επομένως, εάν π.χ. το διάμεσο εισόδημα είναι 1200 ευρώ, τότε το όριο της φτώχειας είναι $1200 \cdot 0,60 = 720$ ευρώ. Το ποσοστό του πληθυσμού με ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα (συνολικό εισόδημα από όλες τις πηγές μετά την αφαίρεση φόρων και εισφορών κοινωνικής ασφάλισης) κάτω από 720 ευρώ ζει στη φτώχεια.

νοικοκυριά και τα μέλη τους σε 2.088.701 άτομα, δηλαδή πάνω από 2 εκατομμύρια άτομα στην Ελλάδα βρίσκονται στα όρια της φτώχειας.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονιστεί ότι στην Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών δεν λαμβάνονται υπόψη εισοδηματικές ροές, όπως ιδιοκατοίκηση, παροχές σε είδος και ιδιοκατανάλωση που είναι σχετικά αυξημένες στην Ελλάδα και εκτιμάται ότι θα μπορούσαν να μειώσουν το ποσοστό φτώχειας κατά 2 περίπου ποσοστιαίες μονάδες. Ωστόσο, πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη ότι στη συγκεκριμένη έρευνα δεν περιλαμβάνονται ομάδες πληθυσμού, φτωχές κατά τεκμήριο, όπως οι άστεγοι, οι διαβιούντες σε ιδρύματα, αθίγγανοι, ενώ **υποεκπροσωπείται η σημαντική κατηγορία των οικονομικών μεταναστών.**

Σύμφωνα με πιο πρόσφατα στοιχεία της Eurostat από την έρευνα EU-SILC 2006, που αναφέρεται στα εισοδήματα του 2005, το όριο φτώχειας στην Ελλάδα για ένα άτομο ανέρχεται στο ετήσιο ποσό των 5.910 ευρώ, ενώ για ένα τετραμελές νοικοκυριό με 2 ενήλικες και 2 παιδιά κάτω των 14 ετών ανέρχεται σε 12.411 ευρώ ετησίως.

Εξετάζοντας το κριτήριο του κινδύνου φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, το ποσοστό κατά μέσο όρο στην Ευρωπαϊκή Ένωση αγγίζει το 16%, δηλαδή περίπου 72 εκατομμύρια πολίτες της Ευρώπης των 25. Το συγκεκριμένο ποσοστό αφορά στο σύνολο των στο σύνολο των 25 μελών-κρατών και κρύβει πολύ μεγάλες διαφορές και αποκλίσεις μεταξύ των ποσοστών σε εθνικό επίπεδο⁷.

Από τα στοιχεία της Eurostat (EU-SILC 2006), η Ελλάδα (με ποσοστό πληθυσμού κάτω από το όριο της φτώχειας μετά τις κοινωνικές διαβιβάσεις, 21%) συγκαταλέγεται μεταξύ των χωρών με τα μεγαλύτερα ποσοστά φτώχειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27, καθώς μόνο η Λετονία παρουσιάζει μεγαλύτερο ποσοστό (23%), ενώ κατέχει το υψηλότερο ποσοστό μεταξύ των 15 "παλαιών" κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁸.

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι **το ποσοστό φτώχειας στην Ελλάδα δεν παρουσιάζει σημαντική μείωση κατά την περίοδο 1995-2006**, καθώς κυμαίνεται διαχρονικά μεταξύ 20-23% (είτε με την μέτρηση έρευνας ECPH πριν το 2002 είτε με την μέτρηση της έρευνας EU-SILC μετά το 2003) και είναι σταθερά πάνω από το μέσο όρο της ΕΕ-15⁹. **Το ποσοστό χρηματικής φτώχειας στην Ελλάδα είναι διαχρονικά 3-5 εκατοστιαίες μονάδες μεγαλύτερο από το μέσο όρο της ΕΕ-15.**

Εξετάζοντας το δείκτη εμμονής του κινδύνου φτώχειας, διαπιστώνεται ότι η Ελλάδα κατέχει τη δεύτερη θέση μετά την Πορτογαλία **ως προς την παρατεταμένη διάρκεια διαβίωσης των νοικοκυριών με χαμηλό εισόδημα σε συνθήκες φτώχειας**¹⁰.

Σε συνδυασμό με την εξέταση του ποσοστού του πληθυσμού κάτω από το όριο της φτώχειας, ιδιαίτερα ενδιαφέροντα αποτελέσματα προκύπτουν από την εξέταση του **δείκτη του χάσματος της φτώχειας** ("poverty gap") που επιτρέπει τον υπολογισμό της απόστασης που χωρίζει το εισόδημα των ατόμων που απειλούνται από τη φτώχεια από το όριο της φτώχειας.

⁷ Το Παρατηρητήριο Φτώχειας, Εισοδημάτων, Ανισοτήτων και Κοινωνικού Αποκλεισμού (Δελτίο Τύπου 27/11/2008), επισημαίνει ότι η σύγκριση του επιπέδου φτώχειας μεταξύ χωρών της ΕΕ αποκρύπτει τεράστιες διαφορές στο επίπεδο διαβίωσης, όταν γίνεται με βάση τις εθνικές γραμμές σχετικής φτώχειας. Υιοθετώντας πχ. τη γραμμή φτώχειας της Δανίας, συμπεραίνεται ότι περισσότερο από το 40% των Ελλήνων είναι φτωχοί.

⁸ Τα ποσοστά τοις εκατό που αναφέρονται για κάθε χώρα δεν συνιστούν δείκτες για τη σύγκριση μεταξύ χωρών, αλλά δείχνουν μόνον το ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκεται κάτω από το "εθνικό" όριο της φτώχειας, δηλαδή που ζει σε νοικοκυριό με "ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα" χαμηλότερο από το 60% του ισοδύναμου διάμεσου εισοδήματος της χώρας στην οποία κατοικεί.

⁹ βλ. Γνώμη 189 της Ο.Κ.Ε. "Σύσταση Ταμείου Κοινωνικής Συνοχής", Νοέμβριος 2007.

¹⁰ Poverty and Social exclusion in the EU - Issue number 16/2004

Το 2005, ο δείκτης του χάσματος ή του βάθους φτώχειας (διαφορά ανάμεσα στο διάμεσο ισόδυναμο εισόδημα των φτωχών και του ορίου φτώχειας στο 60%, εκφραζόμενο ως ποσοστό αυτού του ορίου) ανέρχεται κατά μέσο όρο σε 22% στην Ευρωπαϊκή Ένωση. **Στην Ελλάδα ο δείκτης του χάσματος φτώχειας είναι από τους υψηλότερους στην Ευρωπαϊκή Ένωση** και ανέρχεται με βάση τα στοιχεία της έρευνας EU-SILC 2006 στο 26% (από 24,1% στην προηγούμενη έρευνα).

Όπως επισημαίνεται στην Έκθεση του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ του 2008, αυτό σημαίνει ότι περίπου οι μισοί φτωχοί στην Ελλάδα έχουν τόσο χαμηλό εισόδημα που απέχουν σημαντικά από το να εξέλθουν από τη φτώχεια¹¹. Αυτό **αφορά πάνω από ένα εκατομμύριο άτομα στην Ελλάδα** και τίθεται κατά συνέπεια το ερώτημα εάν τα μέτρα πολιτικής θα πρέπει να στοχεύουν απλά σε μια εφήμερη επιδοματική στήριξη προκειμένου να υπερβούν ορισμένα άτομα το όριο της φτώχειας ή **αν αντίθετα θα πρέπει να τεθεί ευρύτερα το θέμα της αναδιανομής του εισοδήματος του παραγόμενου πλούτου για την αντιμετώπιση της φτώχειας και των εισοδηματικών ανισοτήτων.**

III. Εισοδηματικές ανισότητες και φτώχεια

Στην προσπάθεια διερεύνησης του προβλήματος της φτώχειας, η ανάλυση περιορίζεται πολλές φορές στα φτωχότερα κοινωνικά στρώματα του πληθυσμού, με αποτέλεσμα να επισκιάζονται οι εξελίξεις που αφορούν στο σύνολο της διανομής του εισοδήματος. Η ΟΚΕ έχει τονίσει κατ' επανάληψη ότι οι αναλύσεις της φτώχειας και των ανισοτήτων αποτελούν προσεγγίσεις που αλληλοσυμπληρώνονται.

Η Ελλάδα παρουσιάζει μεγάλη ανισοκατανομή στο εισόδημα με το **βασικό δείκτη ανισότητας S80/S20** να βρίσκεται στο 6,1, όταν ο μέσος όρος στην Ε.Ε.-15 είναι στο 4,7,¹² δηλαδή το εισόδημα των 20% περισσότερο εύπορων Ελλήνων είναι συστηματικά περίπου 6 φορές υψηλότερο από το εισόδημα των 20% λιγότερο εύπορων Ελλήνων. Μόνο η Πορτογαλία, η Λιθουανία και η Λετονία παρουσιάζουν υψηλότερους δείκτες εισοδηματικής ανισότητας.

Αντίστοιχα, τα στοιχεία της ΕΣΥΕ¹³ για το 2004 δείχνουν ότι το 20% του φτωχότερου πληθυσμού κατέχει το 7% του εισοδήματος, ενώ το 20% του πλουσιότερου πληθυσμού κατέχει το 40,4%. Παράλληλα από το δείκτη ανισοκατανομής ανά δεκατημόριο προκύπτει ότι το 10% του φτωχότερου πληθυσμού κατέχει το 2,5% του διαθέσιμου εισοδήματος, ενώ το 10% του πλουσιότερου τμήματος του πληθυσμού κατέχει το 25,1%.

Παράλληλα με το δείκτη S80/S20 που είναι ευαίσθητος στις αλλαγές στα άκρα της κατανομής εισοδήματος (δηλαδή στα πλουσιότερα και φτωχότερα τμήματα του πληθυσμού), ο **συμπληρωματικός δείκτης Gini** επιτρέπει να ληφθεί υπόψη η συνολική κατανομή των εισοδημάτων. Το 2005 ο συντελεστής Gini ανερχόταν στο 29% στην Ευρωπαϊκή Ένωση (μέσος όρος), ενώ η Ελλάδα με 34%, όπως και στον προηγούμενο δείκτη, κατέχει μια από τις πρώτες θέσεις σε ό,τι αφορά στην ανισότητα στην κατανομή του εισοδήματος και ούτε σε αυτό το δείκτη διακρίνονται τάσεις μείωσης.

Τα παραπάνω στοιχεία που παρουσιάζουν τις μεγάλες οικονομικές ανισότητες στην Ελλάδα, φανερώνουν και **την αναποτελεσματικότητα των κοινωνικών πολιτικών αναδιανομής εισοδήματος και στήρι-**

¹¹ Σύμφωνα με τη μελέτη του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2008), το 50% των φτωχών στην Ελλάδα έχει εισόδημα μεγαλύτερο από το 74% του ορίου φτώχειας, αλλά σημαίνει παράλληλα ότι σύμφωνα με αυτόν τον δείκτη, οι μισοί φτωχοί έχουν εισόδημα χαμηλότερο από το 74%Χ60% = 44,4% του διαμέσου εισοδήματος και άρα, απέχουν σημαντικά από το να εξέλθουν από την φτώχεια.

¹² EU-SILC 2006

¹³ Δελτίο Τύπου ΕΣΥΕ, 18/1/2007.

ξης των οικονομικά ασθενέστερων τμημάτων του πληθυσμού της χώρας.

Επιπλέον, θα πρέπει να τονιστεί ότι εξετάζοντας διαχρονικά τις μελέτες ανισότητας στην Ελλάδα, οι περισσότερες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν σημαντικές ανισότητες όχι μόνο "μεταξύ" κοινωνικών ομάδων, αλλά και "εντός" των κοινωνικών ομάδων. Σύμφωνα με το Παρατηρητήριο Φτώχειας, Εισοδημάτων, Ανισοτήτων και Κοινωνικού Αποκλεισμού (ΠΑΦ-ΕΑΚ), το μεγαλύτερο μέρος της συνολικής ανισότητας στην Ελλάδα οφείλεται στην ανισότητα που υπάρχει εντός των κοινωνικών ομάδων. Ως εκ τούτου, **η υιοθέτηση γενικών μέτρων καθολικής εμβέλειας μέσω της ενίσχυσης των χαμηλών εισοδημάτων, εμφανίζεται ως το πλέον κατάλληλο και αποτελεσματικό μέτρο για την άμβλυση της ανισότητας**¹⁴.

IV. Χαρακτηριστικά της φτώχειας στην Ελλάδα - ομάδες που πλήττονται

Εξετάζοντας την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC 2006), προκύπτουν ορισμένοι βασικοί δείκτες που αποτυπώνουν τα κύρια χαρακτηριστικά της φτώχειας στην Ελλάδα για το σύνολο του πληθυσμού, καθώς επίσης και για τους επιμέρους πληθυσμούς ανάλογα με το φύλο, την ηλικία, τον τύπο νοικοκυριού, την απασχόληση, την ένταση εργασίας και το ιδιοκτησιακό καθεστώς κατοικίας. Ορισμένα εκ των χαρακτηριστικών που προκύπτουν είναι τα εξής:

- **Βάσει του μεγέθους νοικοκυριού**, το μεγαλύτερο ποσοστό φτώχειας εμφανίζουν τα μεγαλύτερα μεγέθη νοικοκυριού με πέντε ή/και περισσότερα μέλη (38%) και ακολουθούν τα νοικοκυριά με ένα μέλος ηλικίας άνω των 65 ετών (34%), τα μονο-

γονεϊκά νοικοκυριά (30%) και νοικοκυριά με τρεις ή περισσότερους ενήλικες με εξαρτώμενα παιδιά (30%).

- **Βάσει του φύλου**, στο όριο φτώχειας βρίσκεται το 21% των γυναικών έναντι 20% των ανδρών, με εξαίρεση συγκεκριμένες περιφερειακές και ηλικιακές ομάδες, όπου τα ποσοστά φτώχειας αντιστρέφονται σε σημαντικό βαθμό εις βάρος των γυναικών (10,4% των γυναικών έναντι 5,5% των ανδρών στις περιφέρειες των Ιονίων νήσων και της Δυτικής Μακεδονίας και αντίστοιχα 28,9% των γυναικών έναντι 23,2% των ανδρών στην ηλικιακή ομάδα ατόμων 65 - 79 ετών).
- **Βάσει της ηλικιακής ομάδας**, τα μικρότερα ποσοστά φτώχειας παρουσιάζουν τα άτομα των ομάδων 25-49 και 50-65, ενώ τα μεγαλύτερα ποσοστά συναντώνται στις ηλικιακές ομάδες των άνω των 65 (26%), στα άτομα ηλικίας 16-24 (ποσοστό 23%) και στα παιδιά ηλικίας 0-15 (σε ποσοστό 22%).
- **Βάσει του εκπαιδευτικού επιπέδου**, το μεγαλύτερο ποσοστό φτώχειας αναλογεί σε άτομα χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου (27%) σε αντίθεση με τα άτομα υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου που εμφανίζουν πολύ μικρότερο ποσοστό (6,3%).
- **Βάσει της περιφερειακής διαίρεσης** της χώρας, τον υψηλότερο κίνδυνο της χώρας παρουσιάζει η Ήπειρος (37,3%), ακολουθούν η Στερεά Ελλάδα, η Πελοπόννησος, η Δυτική Ελλάδα και οι Ιόνιοι Νήσοι¹⁵. Από τα στοιχεία προκύπτει ότι οι νέοι και οι άνω των 65 ετών αποτελούν τις πιο ευάλωτες ηλικιακές ομάδες, απεικονίζοντας τη φτώχεια των ηλικιωμένων, καθώς και την παιδική φτώχεια. Στην Ελλάδα το ποσοστό της παιδικής φτώχειας είναι σχεδόν ισοδύναμο του μέσου όρου για το σύνολο του πλη-

¹⁴ βλ. ΠΑΦ-ΕΑΚ, Δελτίο Τύπου (27/11/2008) με θέμα "Η φτώχεια στην Ελλάδα σε σχέση με την Ευρώπη: Συμπεράσματα από τα επίσημα στοιχεία της Eurostat".

¹⁵ Σύμφωνα με μελέτη του ΕΚΚΕ (2007) Δ. Μπαλούρδος και Ι. Υφαντόπουλος "Οικονομική Ανισότητα και Φτώχεια στην Ελλάδα: ορισμένα αποτελέσματα από την Έρευνα SILC", η Στερεά Ελλάδα δεν ανήκει στην ομάδα των φτωχών περιφερειών με κριτήριο το κατά κεφαλή ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της που είναι το υψηλότερο της χώρας, αλλά επειδή είναι η περιφέρεια που παρουσιάζει τις υψηλότερες ανισότητες μεταξύ πλουσίων και φτωχών.

θυσμού, καθώς αυξήθηκε στο 22% το 2006 (από 19% το 2005), ποσοστό που αντιστοιχεί σε 380.000 παιδιά ηλικία έως 15 ετών ή 450.000 παιδιά έως 17 ετών ζουν κάτω από το όριο φτώχειας¹⁶. Με δεδομένο ότι οι διαστάσεις του φαινομένου της παιδικής φτώχειας φαίνεται ότι διευρύνονται, η ΟΚΕ θεωρεί ότι θα πρέπει να διερευνηθεί το θέμα της στόχευσης των οικογενειακών επιδομάτων, δεδομένου ότι η χορήγηση τους είναι ανεξάρτητη από το οικογενειακό εισόδημα, όπως, για παράδειγμα το επίδομα τρίτου παιδιού, το πρόσθετο αφορολόγητο όριο για το τρίτο παιδί, το επίδομα πολυτέκνων κ.λ.π.

Η εντός εργασίας φτώχεια

Παρότι η εργασία είναι ένας από τους πλέον αποτελεσματικούς τρόπους διασφάλισης του ατόμου έναντι του κινδύνου φτώχειας (όπως άλλωστε δείχνουν και τα στοιχεία που έλαβαν υπόψη τους τα Κράτη Μέλη στις συνόδους της Λισσαβόνας, της Νίκαιας και της Στοκχόλμης, προκειμένου να καθορίσουν ως κύριο στόχο και την ενίσχυση της απασχόλησης σαν μέσο καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού), δεν είναι απαραίτητα η απόλυτη λύση στο πρόβλημα. Η διατήρηση μιας επαγγελματικής θέσης δεν είναι πάντα αρκετή για να αποφύγει κανείς τον κίνδυνο φτώχειας. Μια σειρά παραγόντων, όπως η οικογενειακή δομή (δύο, τρία ή περισσότερα μέλη εξαρτώμενα από έναν εργαζόμενο), το χαμηλό εισόδημα ή τα χαμηλά κέρδη για τους επαγγελματίες, τα προβλήματα στην αγορά εργασίας, η μη σταθερή εργασία, οι χαμηλοί μισθοί, δημιουργούν αυτό που σε επίπεδο Ε.Ε. αποκαλείται "**εντός εργασίας φτώχεια**". Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2003) αναγνώρισε την ανάγκη περιορισμού αυτού του φαινομένου και οδήγησε στη δημιουργία ειδικών στατιστικών

δεικτών, η καταγραφή και αξιολόγηση των οποίων θα συνέβαλε ουσιαστικά στο πεδίο της Στρατηγικής για την Απασχόληση και την Κοινωνική Ένταξη.

Η Ελλάδα παρουσιάζει το μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας σε αμφότερα τα πεδία εργαζόμενου πληθυσμού και επί του συνόλου του πληθυσμού ανεξαρτήτως εργασιακού καθεστώτος, ενώ ταυτόχρονα δεν περιορίζεται αισθητά ο κίνδυνος φτώχειας με την εργασία, όπως στην περίπτωση της Ιρλανδίας που ο κίνδυνος μειώνεται κατά τα δύο τρίτα ή - όπως στην περίπτωση της Δανίας - και περισσότερο.

Σύμφωνα με τα αναλυτικά στοιχεία της Eurostat, στην Ελλάδα οι αυτοαπασχολούμενοι διατρέχουν υψηλό κίνδυνο φτώχειας (25%) και ταυτόχρονα αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το ένα τρίτο του συνόλου του απασχολούμενου πληθυσμού στην χώρα. Κατά συνέπεια, ο δείκτης κινδύνου φτώχειας για το σύνολο του απασχολούμενου πληθυσμού είναι ιδιαίτερα υψηλότερος από το μέσο όρο της Ε.Ε. των 15 (13% έναντι 7%)¹⁷.

Τα στοιχεία της ΕΣΥΕ για το 2004 καταδεικνύουν επίσης το πρόβλημα της εντός εργασίας φτώχειας στην Ελλάδα: 32% του φτωχού πληθυσμού είναι εργαζόμενοι (περίπου το 1/3), 27% συνταξιούχοι, 33% λοιποί μη ενεργοί και 8% άνεργοι.

Η Ελλάδα έχει το υψηλότερο ποσοστό φτωχών εργαζομένων (14%) στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27, ενώ παρουσιάζει διαχρονικά περίπου διπλάσιο ποσοστό φτωχών εργαζομένων από ό,τι ο μέσος όρος της ΕΕ-15¹⁸.

Η φτώχεια των εργαζομένων οφείλεται στα χαμηλά εισοδήματα λόγω αρκετών προβλημάτων που σχετίζονται με την αγορά εργασίας, όπως η **υψηλή ανεργία, η αδυναμία εξεύρεσης πλήρους απασχόλησης και σταθερής απασχόλησης, οι χαμηλοί μισθοί** ή

¹⁶ Μητράκος Θ. "Παιδική φτώχεια: Πρόσφατες εξελίξεις και προσδιοριστικοί παράγοντες" Οικονομικό Δελτίο, 30 5/2008, Τράπεζα Ελλάδας.

¹⁷ In Work Poverty /new commonly agreed indicators at the EU level - Issue number 5/2005

¹⁸ βλ. Έκθεση ΙΝΕ-ΓΣΕΕ (2008)

παραπέμπει σε μια οικογενειακή δομή που αποτελείται από δύο ή περισσότερα εξαρτώμενα άτομα και **ένα μόνο εργαζόμενο**. Όλοι αυτοί οι παράγοντες βρίσκονται στην αφετηρία του προβλήματος των αποκαλούμενων φτωχών εργαζομένων.

Σύμφωνα με στοιχεία του ΠΑΦ-ΕΑΚ¹⁹, οι

εργαζόμενοι μερικής απασχόλησης εμφανίζουν παρόμοια ποσοστά φτώχειας με αυτά των ανέργων, **γεγονός που θέτει σε αμφισβήτηση την αποτελεσματικότητα, ως προς τη μείωση της φτώχειας, των πολιτικών που προωθούν τις ευέλικτες σχέσεις εργασίας και τη μερική απασχόληση.**

---

¹⁹ Βλ. ΠΑΦ-ΕΑΚ, Δελτίο Τύπου (27/11/2008) με θέμα "Η φτώχεια στην Ελλάδα σε σχέση με την Ευρώπη: Συμπεράσματα από τα επίσημα στοιχεία της Eurostat".

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

ΑΙΤΙΕΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

1. Κύριες αιτίες της φτώχειας

1. Η ανεργία και η μακροχρόνια ανεργία αποτελούν, όπως αναφέρεται και στην προηγούμενη Γνώμη της ΟΚΕ, κύριες αιτίες φτώχειας, καθώς στερούν εξ ορισμού τη δυνατότητα εξασφάλισης επαρκών πόρων διαβίωσης. Στην Ελλάδα σήμερα, όπως παρατηρήθηκε στο Κεφάλαιο Β΄ της παρούσας γνώμης, η φτώχεια είναι ιδιαίτερα υψηλή και σε σύγκριση με το μέσο όρο της Ευρώπης των 15 και 25, πιο επίμονη και βαθιά. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΟΣΑ το 2007, το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα ήταν 8,3 %. Συγκριτικά, τα στοιχεία δείχνουν μείωση της ανεργίας σε σχέση με τα προηγούμενα έτη, καθώς σύμφωνα με την Eurostat, στην Ελλάδα το 2006 ο δείκτης ανεργίας ήταν στο 8,9% έναντι 9,8% το 2005 και κυμάνθηκε από 7% στην περιφέρεια της Κρήτης ως 14,2% στην περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας. Οι μακροχρόνια άνεργοι συγκεντρώνουν ένα ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό επί του συνόλου, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ για το 2007, που αγγίζει το 49%.

2. Η ΟΚΕ επιθυμεί να τονίσει, όπως και στην προηγούμενη Γνώμη για τη "Φτώχεια" ότι δεν υπήρξε **έγκαιρη μέριμνα για την άρση των συνεπειών της αναδιάρθρωσης των παραγωγικών δομών της χώρας στην απασχόληση, με την είσοδό της στη διεθνή οικονομία.** Όμως η τεχνολογική αλλαγή και η αποβιομηχάνιση, όπως δείχνουν οι περισσότερες έρευνες, πλήττουν κατά κύριο λόγο τους ανειδίκευτους εργαζομένους και εκείνους με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, των οποίων η απώλεια θέσεων εργασίας υπήρξε άμεση με την "αποχώρηση" των μονάδων εντάσεως εργασίας της χώρας, γεγονός που εξηγεί σε μεγάλο βαθμό και τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας βάσει της περιφερειακής κατανομής.

3. Μια εξίσου σημαντική αιτία της φτώχειας που έχει να αντιμετωπίσει η Ελλάδα είναι το **χαμηλό εισόδημα,** που στερεί επίσης, αλλά όχι εξ ορισμού, επαρκείς πόρους διαβίωσης. Η εντός εργασίας φτώχεια που συνδέεται άμεσα **με χαμηλούς μισθούς ή χαμηλά κέρδη, με τη μη σταθερή εργασία, τη μερική απασχόληση και τη χαμηλή εξειδίκευση,** ήρθε ως απόρροια ενός όχι καλά μελετημένου τρόπου οργάνωσης της αγοράς και της αγοράς εργασίας και αποτελεί σήμερα ένα βασικό ως προς την διάχυση της φτώχειας δείκτη. Επιπλέον, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια, το πρόβλημα συνδέεται άμεσα με το υπάρχον φορολογικό σύστημα και εντείνεται από την έλλειψη μιας ουσιαστικής και καλά σχεδιασμένης κοινωνικής πολιτικής.

4. Η μεγάλη ανισοκατανομή εισοδήματος (δείκτης ανισότητας S80 / S20 στο 6,1 με μέσο όρο στην Ε.Ε. των 15 το 4,7²⁰) αντικατοπτρίζει τη χαμηλή αποτελεσματικότητα της κοινωνικής πολιτικής της χώρας και συνηγορεί υπέρ της σχετικής επισήμανσης στην προηγούμενη Γνώμη 41, πως το κοινωνικό κράτος στην Ελλάδα μετά την είσοδό της στη διεθνή οικονομία απεδείχθη ανεπαρκές.

Ποσοτικά, με την έννοια των κοινωνικών δαπανών ως συνολικό ποσοστό επί του ΑΕΠ, η Ελλάδα φαίνεται να καλύπτει το μεγάλο χάσμα των πρώτων ετών, ωστόσο εξακολουθεί να υστερεί έναντι του μέσου όρου της Ε.Ε. των 15. Το 2005 οι κοινωνικές δαπάνες αντιστοιχούσαν στο 24,2% του Α.Ε.Π. έναντι του μέσου όρου 27,8% στην Ε.Ε. των 15. Παρότι το συνολικό ποσοστό κοινωνικής δαπάνης σταδιακά αυξάνει στο πλαίσιο σύγκλισης με το μέσο όρο της Ε.Ε., το ποσοστό φτώχειας δεν μεταβάλλεται, γεγονός που καταδεικνύει την **περιορισμένη εμβέλεια των κοινωνικών μεταβιβάσεων** και οφείλεται:

²⁰ EU-SILC 2006

• στις πολύ χαμηλές παροχές συγκεκριμένων πεδίων: Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Κομισιόν, η Ελλάδα κατατάσσεται στην τελευταία θέση της ΕΕ-15 στις δημόσιες δαπάνες που στοχεύουν στην ενίσχυση της απασχόλησης. Παραμένει δε ουραγός και στην Ε.Ε. των 27, καθώς βρίσκεται στην 24η θέση δαπανώντας για προγράμματα καταπολέμησης της ανεργίας μόλις το 0,512% του ΑΕΠ. Ο μέσος όρος των αντίστοιχων δαπανών για τα κράτη μέλη της ΕΕ-15 είναι τέσσερις φορές υψηλότερος και βρίσκεται στο 2,2% του ΑΕΠ.

• στο είδος των κοινωνικών δαπανών: οι κοινωνικές παροχές στην Ελλάδα είναι κατά βάση ανταποδοτικές και κατά συνέπεια μη αποτελεσματικές στην καταπολέμηση της φτώχειας.

Η πολιτική ενίσχυσης των χαμηλών εισοδημάτων αφορά σε επιδοματικά κυρίως προγράμματα για συγκεκριμένες κατηγορίες: ανέργους (επίδομα ανεργίας ΟΑΕΔ), μακροχρόνια ανέργους (επίδομα μακροχρόνιας ανεργίας ΟΑΕΔ), χαμηλοσυνταξιούχους (ΕΚΑΣ), αναπήρους (συντάξεις αναπηρίας), ανασφάλιστους (σύνταξη ανασφάλιστων), παιδιά (επίδομα πολυτέκνων, οικογενειακό επίδομα), άτομα με ειδικές ανάγκες (20 διαφορετικά επιδόματα για 10 κατηγορίες), στέγασης (για ανασφάλιστους ηλικιωμένους και επιδόματα στέγασης ΟΕΚ για τις υπόλοιπες κατηγορίες). Τα συγκεκριμένα επιδόματα, με εξαίρεση της στέγασης, δεν είναι κατ' αρχάς ικανά να απεγκλωβίσουν - έστω και προσωρινά - τους δικαιούχους από τη δύσκολη οικονομική τους κατάσταση, ενώ λειτουργούν αποσπασματικά και όχι σε σχέση με μια ενιαία πολιτική καταπολέμησης της φτώχειας σε επίπεδο κοινωνικής ασφάλισης, πρόνοιας, πολιτικής απασχόλησης και οικονομικής πολιτικής, με αποτέλεσμα και η ελάχιστη συνεισφορά τους να εξανεμίζεται.

Επιπλέον, δεν καλύπτουν μια σειρά κατηγοριών που αντιμετωπίζει αντίστοιχα προβλήματα, όπως μακροχρόνια ανέργους που παύουν να δικαιούνται επιδόματος, μονογονεϊκές και μη πολύτεκνες οικογένειες, εργαζόμενους χωρίς ασφαλιστικά δικαιώματα και άτομα που δεν υπάγονται σε συγκεκριμένες κατηγορίες ΑΜΕΑ, αλλά είναι ανίκανα να εργαστούν.

5. Η ανεπάρκεια και αναποτελεσματικότητα των κοινωνικών πολιτικών αφορά και στις σημαντικές υστερήσεις στο πεδίο της δημόσιας εκπαίδευσης, αλλά και της συνεχιζόμενης επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Παρόλο που το εκπαιδευτικό σύστημα αποτελεί έναν από τους κύριους μηχανισμούς αναδιανομής που διαθέτει το κράτος για τη βελτίωση της θέσης των ασθενέστερων τάξεων, το πρόβλημα των ανισοτήτων στην εκπαίδευση συντηρείται και διευρύνεται. Οι εκπαιδευτικές ανισότητες στη χώρα είναι διευρυμένες, τόσο μεταξύ ομάδων του πληθυσμού όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, με αποτέλεσμα να παρατηρούνται κραυγαλέες ανισότητες ανάμεσα σε νομούς, περιφέρειες, αλλά ακόμα και σε περιοχές εντός του ίδιου δήμου ή του ίδιου νομού.

Στην Ελλάδα, παρά το δημόσιο χαρακτήρα της εκπαίδευσης, που θεωρητικά εξασφαλίζει ίσες ευκαιρίες πρόσβασης σε όλους, στην πραγματικότητα υπάρχουν ανισότητες σε όλες τις βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος, ειδικά σε ό,τι αφορά στην πρόσβαση στην τρίτοβάθμια εκπαίδευση²¹. Παράλληλα, οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, αν και πολύ σημαντικές για την ένταξη περισσότερων ατόμων στην απασχόληση, υποχρηματοδοτούνται εδώ και πολύ καιρό στη χώρα μας²².

6. Επιπλέον, υπάρχουν υστερήσεις στην πρόσβαση και στην ποιότητα των υπηρεσιών υγείας και μακροχρόνιας φροντίδας

²¹ Βλ. ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ "Φτώχεια Εκπαίδευση και κοινωνικές ανισότητες", (Ιανουάριος 2008).

²² Γνώμη 206. "Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης & Εισοδηματικές Ενισχύσεις Ανέργων: υστερήσεις, προκλήσεις, προοπτικές", Νοέμβριος 2008.

Παρά την πρόδηλη σημασία που έχει η εξασφάλιση της παροχής υπηρεσιών υγείας ως δημόσιου αγαθού, καθώς και της πρόσβασης όλων όσων τις χρειάζονται σε ποιοτικές υπηρεσίες, στη χώρα μας υφίστανται στο πεδίο αυτό χρόνια προβλήματα που εντείνουν τις εισοδηματικές ανισότητες, όπως λ.χ. (α) προβλήματα φυσικής και οικονομικής πρόσβασης, (β) υστερήσεις στο πεδίο της ποιότητας και της ασφάλειας των υπηρεσιών υγείας, (γ) μη εφαρμογή στην πράξη μέτρων για την αντιμετώπιση των ελλείψεων σε υπηρεσίες και σε εξειδικευμένες δομές μακροχρόνιας φροντίδας .

II. Οικονομικοί παράγοντες που ενισχύουν τις ανισότητες και τον κίνδυνο φτώχειας

Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, η δυσκολία απεγκλωβισμού των ατόμων από τη φτώχεια είναι ιδιαίτερα εμφανής στην περίπτωση της Ελλάδας, καθώς τόσο το επίπεδο και τα είδη παροχών όσο και τα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας, ένταξης και ασφάλισης, αποδίδουν ελάχιστα προς την κατεύθυνση ουσιαστικής βελτίωσης του επιπέδου διαβίωσης των φτωχών και περισσότερο προς την κατεύθυνση μερικής αντιμετώπισης συγκεκριμένων αιτιών ή συμπτωμάτων. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες που επηρεάζουν άμεσα την οικονομική κατάσταση των ατόμων, **αυξάνει τις ανισότητες στην κατανομή του εισοδήματος, πολλαπλασιάζει τον κίνδυνο φτώχειας και ενισχύει την ένδεια των ατόμων που βρίσκονται ήδη σε συνθήκες κάτω του ορίου**. Τέτοιοι παράγοντες είναι:

1. Ο πληθωρισμός: δηλαδή η τάση αύξησης του επιπέδου των τιμών. Ο υψηλός πληθωρισμός δεν μειώνει απλά την αγοραστική δύναμη των πολιτών, διευρύνει τις οικονομικές ανισότητες, καθώς αυξάνει τις τιμές και συνεπώς τις δαπάνες για είδη πρώτης ανάγκης και μειώνει την αξία του εισοδήματος

(μισθών, συντάξεων). Η Ο.Κ.Ε. έχει κατ'επανάληψη τονίσει ότι η αύξηση του πληθωρισμού δεν πλήττει ομοιόμορφα το σύνολο του ελληνικού πληθυσμού. Τα χαμηλότερα οικονομικά στρώματα πλήττονται από υψηλότερο μέσο πληθωρισμό από τον επίσημο λόγω της διαφορετικής διάρθρωσης της καταναλωτικής τους δαπάνης (αγαθά και υπηρεσίες πρώτης ανάγκης και ανελαστική ζήτηση). Η συνεχής ανοδική πορεία των τιμών οδηγεί επομένως σε αναδιανομή του εισοδήματος σε βάρος των οικονομικά ασθενέστερων ομάδων και απειλεί την κοινωνική συνοχή²³.

2. Το φορολογικό σύστημα: χαρακτηρίζεται από **χαμηλό επίπεδο συνολικής φορολογικής επιβάρυνσης και υψηλό επίπεδο έμμεσης φορολογίας και συνδέεται άμεσα με τις ανισότητες στην κατανομή εισοδήματος**. Στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1995-2004, η συνολική φορολογική επιβάρυνση ως ποσοστό του ΑΕΠ (συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών εισφορών) ανέρχεται σε 35,7% του ΑΕΠ, ενώ ο μέσος όρος στην ΕΕ-15 ανέρχεται κατά την ίδια περίοδο σε 40,2%. Με βάση τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα συγκριτικά στοιχεία για το 2006, η Ελλάδα έχει με ποσοστό 33,5% τη χαμηλότερη συνολική επιβάρυνση ως ποσοστό του ΑΕΠ (συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών εισφορών) στην ΕΕ των 15, ενώ ο μέσος όρος στις χώρες της ευρωζώνης ανέρχεται σε 41,8% και στην ΕΕ-27 σε 41,2%.

Αντίθετα, η Ελλάδα υπερτερεί στο θέμα της έμμεσης φορολογίας δεδομένου ότι κατά την περίοδο 1995-2004, **η έμμεση φορολογία αποτελεί το 41,9% της συνολικής φορολογικής επιβάρυνσης (συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών εισφορών)**²⁴. Επιπλέον, κατά την περίοδο 2004-2007, σύμφωνα με τις εισηγητικές εκθέσεις των προϋπολογισμών, μειώνεται η συμβολή των άμεσων φόρων στο σύνολο των φορολογικών εσόδων και αυξάνεται η συμβολή των έμμεσων φόρων. Είναι σαφές ότι η αύξηση του ποσοστού

²³ Βλ. Γνώμη 201 της ΟΚΕ για την "Ακρίβεια 2008", Αύγουστος 2008.

²⁴ Βλ. Έκθεση ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2008)

των έμμεσων φόρων συνδέεται με την έλλειψη φορολογικής δικαιοσύνης σε βάρος των πιο αδύναμων εισοδηματικά και κοινωνικά στρωμάτων, δεδομένου ότι τα φτωχότερα νοικοκυριά απαλλάσσονται στην περίπτωση των άμεσων φόρων, αλλά όχι των έμμεσων (π.χ. ΦΠΑ).

3. Φοροδιαφυγή - Φοροαποφυγή - εισφοροδιαφυγή: Η ΟΚΕ έχει τονίσει και σε προηγούμενες Γνώμες της ότι η φοροδιαφυγή, πέραν των αυτονόητων δημοσιονομικών συνεπειών της που περιορίζουν τα περιθώρια άσκησης μιας ουσιαστικής κοινωνικής πολιτικής, έχει **καταστεί ένας μηχανισμός ανισοκατανομής του εισοδήματος σε βάρος των μισθωτών και όσων γενικότερα δεν φοροδιαφεύγουν**, ενώ παράλληλα δημιουργεί συνθήκες μη υγιούς ανταγωνισμού στην οικονομία. Η αρχή ότι ο καθένας φορολογείται ανάλογα με τη φορολογική του ικανότητα έχει καταστεί κενό γράμμα, κάτι που υπονομεύει μακροπρόθεσμα, την κοινωνική συνοχή²⁵.

III. Κοινωνικοί παράγοντες που ενισχύουν τον κίνδυνο φτώχειας

1. το μέγεθος νοικοκυριού: όπως διαπιστώθηκε και στο Κεφαλαίο Β', ο κίνδυνος φτώχειας είναι μεγαλύτερος για τα ακραία μεγέθη νοικοκυριών, δηλαδή με πέντε ή περισσότερα μέλη και αντίστοιχα για εκείνα που αποτελούνται από ένα μόνο άτομο. Στην πρώτη περίπτωση ο κίνδυνος αυξάνει βάσει του αριθμού των εξαρτώμενων μελών αναλογικά με το συνολικό εισόδημα της οικίας, ενώ στη δεύτερη οφείλεται αποκλειστικά στο χαμηλό εισόδημα.

2. η δομή της οικογένειας: οι μονογονεϊκές οικογένειες παρουσιάζουν υψηλότερα επίπεδα φτώχειας από τα αντίστοιχα επίπεδα όλων των τύπων νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά σε όλες τις χώρες της Ε.Ε²⁶. Στην Ελλάδα η οικονομική επισφάλεια αυτού του τύ-

που οικογένειας αγγίζει το 28,8%, τα ποσοστά φτώχειας είναι υψηλότερα σε σχέση με τα αντίστοιχα νοικοκυριά 2 ενηλίκων με εξαρτώμενα παιδιά, και ακόμη και όταν εργάζεται ο γονέας περίπου 1 στις 3 μονογονεϊκές οικογένειες με 2 ή περισσότερα παιδιά χαρακτηρίζεται ως φτωχή οικογένεια.

3. η ηλικία: Οι ηλικιωμένοι και τα παιδιά αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο. Τα παιδιά "κληρονομούν" τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες των γονέων από τη στιγμή της γέννησής τους.

4. το φύλο: Σύμφωνα με την Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2008-2010, το ποσοστό της φτώχειας είναι πολύ υψηλότερο για τις γυναίκες (21,95%) από ό,τι για τους άνδρες (19,5%), φαινόμενο που γεννά ιδιαίτερο προβληματισμό. Όπως υπογράμμισε πρόσφατα η ΟΚΕ, δεν είναι τυχαίο ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαπίστωσε το 2007 πως εξακολουθεί να υφίσταται χάσμα στις αμοιβές μεταξύ των ανδρών και των γυναικών, χάσμα μάλιστα που κλιμακώνεται στις μεγαλύτερες ηλικίες και στους έχοντες υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης²⁷.

5. το εκπαιδευτικό επίπεδο: Η εκπαίδευση συνδέεται άμεσα με τις ανισότητες στην κατανομή του εισοδήματος και την πιθανότητα φτώχειας των νοικοκυριών, καθώς επηρεάζει άμεσα τις παραγωγικές δυνατότητες των ατόμων, τις αμοιβές που μπορούν να εξασφαλίσουν στην αγορά εργασίας και το επίπεδο ευημερίας τους. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το πρόβλημα των ανισοτήτων στην εκπαίδευση είναι ιδιαίτερα σοβαρό, καθώς οι εκπαιδευτικές ανισότητες στη χώρα είναι διευρυμένες τόσο μεταξύ ομάδων του πληθυσμού όσο και σε περιφερειακό επίπεδο σε όλες τις βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος, ειδικά σε ό,τι αφορά στην πρόσβαση στην **τριτοβάθμια εκπαίδευση**.

²⁵ βλ. Γνώμη 188 της Ο.Κ.Ε. επί του Σχ/Ν "Καταπολέμηση της Φοροδιαφυγής", (Ιούλιος 2007).

²⁶ Φεβρουάριος 2007, Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού των μονογονεϊκών οικογενειών στην Ελλάδα, Έργο " Άλκηστις" ΚΠ EQUAL - Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής / ΕΚΚΕ

²⁷ βλ. Γνώμη 207 της Ο.Κ.Ε. "Οδηγία 2006/54/ΕΚ για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης (αναδιатύπωση)", Νοέμβριος 2008

6. οι κοινωνικές προκαταλήψεις- ξενοφοβία - ρατσισμός. Η ΟΚΕ έχει κατ' επανάληψη επισημάνει, αφενός την αναγκαιότητα της καταπολέμησης της αδήλωτης απασχόλησης των μεταναστών, αλλά και τη σημασία μιας αποτελεσματικής πολιτικής για την κοινωνική τους ένταξη, δεδομένου ότι οι οικονομικοί μετανάστες, που αντιμετωπίζονται ως κατεξοχήν φθινό εργατικό δυναμικό, συνιστούν ομάδα που πλήττεται από τον κοινωνικό αποκλεισμό.

IV. Γεωγραφικοί παράγοντες, όπως η ορεινότητα των εδαφών και η απομακρυσμένη θέση (π.χ. νησιά) συνδέονται συχνά με σειρά προβλημάτων όσον αφορά στο επίπεδο ανάπτυξης, στην έλλειψη υποδομών, στην περιορισμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες γενικού συμφέροντος και στη συγκέντρωση φτωχών και ευάλωτων ομάδων.

V. Άλλοι παράγοντες, όπως φυσικές καταστροφές, ξαφνική απώλεια μέλους ή μελών οικογένειας που στήριζαν οικονομικά ένα ή περισσότερα άτομα κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Οι συνέπειες της φτώχειας και οι κίνδυνοι που αυτές συνεπάγονται σε ατομικό, αλλά και εθνικό επίπεδο έχουν περιγραφεί και στην προηγούμενη Γνώμη της ΟΚΕ "Η φτώχεια στην Ελλάδα". Ωστόσο, μια σύντομη και επικαιροποιημένη αναφορά στις σοβαρότατες επιπτώσεις αυτού του φαινομένου, κρίνεται σκόπιμη για την πληρότητα και της παρούσας Γνώμης.

Κατ' αρχάς θα πρέπει να σημειωθεί ότι, ανεξάρτητα από τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση της απόλυτης και της σχετικής φτώχειας, οι βασικές και αυτονόητες ανάγκες του ατόμου που πρέπει να καλύπτονται προκειμένου να ζει αξιοπρεπώς, ποικίλλουν βάσει του πολιτισμικού, οικονομικού και τεχνολογικού επιπέδου της χώρας στην οποία ζει. Προφανώς, το τι θεωρείται βασικό και ουσιώδες για την αξιοπρεπή διαβίωση και τη σωματική και πνευματική ανάπτυξη του ατόμου στις αναπτυγμένες χώρες, διαφέρει αισθητά από τις χώρες του Τρίτου Κόσμου.

Οι συνέπειες της φτώχειας είναι ωστόσο, σε μεγάλο βαθμό κοινές σε όλες τις χώρες και μπορούν να διακριθούν σε δύο βασικές κατηγορίες: **συνέπειες σε ατομικό επίπεδο** για τους φτωχούς και την οικογένειά τους, και **συνέπειες σε συλλογικό επίπεδο** για την κοινωνική και οικονομική ζωή ενός κράτους. Μια από τις πλέον οδυνηρές συνέπειες της φτώχειας σε ατομικό επίπεδο είναι **η πείνα και η απόλυτη ή η πολύ μεγάλη στέρηση ζωτικής σημασίας αγαθών**, όπως η τροφή, το πόσιμο νερό, η στέγη, τα φάρμακα, η περίθαλψη και η εκπαίδευση. Η περιορισμένη δυνατότητα πρόσβασης στα παραπάνω αγαθά συνιστά παράγοντα που προκαλεί φυσική

εξαθλίωση, προσβάλλοντας στον πυρήνα της την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Ας σημειωθεί ότι στο σύγχρονο κόσμο εμφανίζεται ένας ακόμα κίνδυνος για την πρόσβαση του ανθρώπου στα παραπάνω ζωτικής σημασίας βιοτικά αγαθά, η κλιματική αλλαγή²⁸.

Μια άλλη κατηγορία συνεπειών είναι οι **σχετιζόμενες με την εκπαίδευση του ατόμου**. Ο αναλφαβητισμός και γενικά η εκπαιδευτική ανεπάρκεια αποστερούν από το άτομο κάθε δυνατότητα να επιτύχει ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης. Προβλήματα στο επίπεδο της εκπαίδευσης, με κύριο πρόβλημα αυτό της σχολικής διαρροής²⁹, πρέπει να αντιμετωπίζονται και να εξαλείφονται σε κάθε σύγχρονο κοινωνικό κράτος.

Παράλληλοι κίνδυνοι είναι αυτοί που αφορούν την **περιορισμένη ή και ελάχιστη πρόσβαση στην αγορά εργασίας** των ατόμων που πλήττονται από τη φτώχεια. Οι περιορισμένες ικανότητες ανταπόκρισης στις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας ή ακόμα και η απασχόληση σε επισφαλείς εργασίες δημιουργούν ένα φαύλο κύκλο· είναι αιτίες και ταυτόχρονα σοβαρότατοι κίνδυνοι φτώχειας και μάλιστα, τόσο για το άτομο που αναζητά εργασία όσο και για την οικογένειά του.

Εξαιρετικά επικίνδυνοι είναι οι **κίνδυνοι που δημιουργούνται για την υγεία** όσων πλήττονται από τη φτώχεια. Τα προβλήματα πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας ή σε κατάλληλες και ποιοτικές υπηρεσίες υγείας προκαλούν αναπόφευκτα βαριά προβλήματα σωματικής ή και ψυχικής υγείας, τα οποία εύλογα επιδρούν στο επίπεδο ζωής - ενδεχομένως ακόμα και στο προσδόκιμο ζωής - των ατόμων αυτών.

Αλληλένδετα με τα προηγούμενα είναι τα

²⁸ Γνώμη 192, "Κλιματική Αλλαγή", Ιανουάριος 2008.

²⁹ Στην Ελλάδα, η μαθητική διαρροή είναι σημαντική στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Με βάση τα στοιχεία έρευνας του ΥΠΕΠΘ (Η μαθητική διαρροή στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσιο, Λύκειο, ΤΕΕ), Αθήνα 2006), η μαθητική διαρροή στο σύνολο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τους μαθητές που γράφτηκαν στην Α' Γυμνασίου το 2000-01 εκτιμήθηκε περίπου στο 14%.

προβλήματα κοινωνικοποίησης όσων πλήττονται από τη φτώχεια. Η φτώχεια περιορίζει τις ευκαιρίες, προκαλεί απομόνωση, ενώ μπορεί ακόμα να καταστήσει τα άτομα ευάλωτα στην περιθωριοποίηση ή στην παραβατική - εγκληματική συμπεριφορά.

Σε κάθε περίπτωση η φτώχεια **πλήττει ακόμα και την ίδια την ελευθερία των ατόμων**, αφού τα καθιστά αδύναμα να διεκδικήσουν θεμελιώδη δικαιώματά τους, ενώ συχνά προκαλεί την κατάφορη παραβίαση των δικαιωμάτων αυτών. Η κατάσταση αυτή δεν συμβιβάζεται με βασικές συνταγματικές αξίες, όπως η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και το κοινωνικό κράτος δικαίου.

Είναι προφανές πως οι συνέπειες της φτώχειας επιδρούν αλυσιδωτά στο άτομο και εντείνονται ανάλογα με το μέγεθος της οικονομικής ανισότητας που χαρακτηρίζει το περιβάλλον στο οποίο καλείται να λειτουργήσει και να αναπτυχθεί. Τα άτομα χαμηλού οικονομικού και κοινωνικού επιπέδου, ξεκινούν εκ των πραγμάτων με λιγότερα εφόδια και συνήθως τους δίνονται λιγότερες ή μη επαρκείς ευκαιρίες για να καλύψουν τις ελλείψεις τους σε όλα τα πεδία. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται και στην προηγούμενη Γνώμη, **η φτώχεια αναπαράγει φτώχεια, γεγονός που προσδίδει ισόβιες κατά κανόνα συνέπειες για τα παιδιά φτωχών οικογενειών** σε σχέση με την υγιή ανάπτυξή τους, τη σταθερότητα και τις συνθήκες στο οικογενειακό περιβάλλον τους (εγκατάλειψη, παραμέληση, κακοποίηση, βία), την εκπαιδευτική επάρκειά τους, την ομαλή και χρονικά σωστή είσοδό τους στην αγορά εργασίας.

Παράλληλα, τα άτομα που ανήκουν στην κατηγορία των φτωχών και η οικογένειά τους βιώνουν μια δύσκολη πραγματικότητα και, εξαιτίας αυτής, φαινόμενα στρες, άγχους και κατάθλιψης, αφού δεν υποφέρουν μόνον λόγω του μειωμένου εισοδήματός τους αλλά και από όλους τους κινδύνους που προανα-

φέρθηκαν. Ενίοτε βιώνουν και το λεγόμενο "στίγμα" της φτώχειας, με αποτέλεσμα μαζί με την ευημερία τους να πλήττεται καθημερινά και η ανθρώπινή τους αξιοπρέπεια. Η κατάσταση αυτή, η οποία βιώνεται και από παιδιά και εφήβους, μειώνει δραματικά την ποιότητα ζωής τους, τους προκαλεί άγχος και τους ωθεί στον κοινωνικό αποκλεισμό. **Εν όψει τούτων, η φτώχεια των παιδιών και των νέων και η ποιότητα ζωής τους πρέπει να αποτελέσει σημαντική προτεραιότητα μιας Εθνικής Στρατηγικής για τη Φτώχεια.**

Αντίστοιχα, τόσο η κοινωνική όσο και η οικονομική "απενεργοποίηση" ενός μέρους του πληθυσμού έχουν **συνέπειες στο συλλογικό επίπεδο**, αφού επιδρούν ανάλογα στο σύνολο της κοινωνικής και οικονομικής ζωής ενός κράτους. Προκαλούν **στέρηση εσόδων, καθυστέρηση της ομαλής οικονομικοκοινωνικής ανάπτυξης** και παρεμπόδιση της αειφόρου ανάπτυξης για μια σειρά από αίτια, όπως:

- η ελλιπής αξιοποίηση και συμμετοχή του συνόλου του παραγωγικού δυναμικού μιας χώρας,
- η ανεργία,
- η μαύρη εργασία,
- η υστέρηση φορολογικών εσόδων
- η μη συμμετοχή στην πολιτική διαδικασία.

Τελική και απώτερη συνέπεια της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού σε συλλογικό επίπεδο είναι **η αποσταθεροποίηση της κοινωνικής συνοχής**. Και τελικά, κεντρική συνέπεια της διεύρυνσης του φαινομένου της φτώχειας είναι η αποδυνάμωση του ίδιου του κοινωνικού κράτους.

Ειδικά για τη χώρα μας, η φτώχεια και η μείωση της αγοραστικής δύναμης του πληθυσμού σημαίνει και την **αδυναμία συγκλίσεως μισθών και εισοδημάτων** με εκείνων του πληθυσμού των άλλων κρατών μελών της Ε.Ε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

Η ΑΝΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Όπως προκύπτει τόσο από στοιχεία της Πολιτείας (Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2008-2010)³⁰, αλλά και από άλλες μελέτες³¹, οι δημόσιες πολιτικές κοινωνικής προστασίας που υπάρχουν στη χώρα μας είναι ιδιαίτερα αναποτελεσματικές, αφού αποτυγχάνουν να μειώσουν ικανοποιητικά το υφιστάμενο επίπεδο φτώχειας. Έτσι, σύμφωνα με την Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη, το ποσοστό της φτώχειας στη χώρα μας ανέρχεται στο 23% πριν από τις κοινωνικές μεταβιβάσεις έναντι 21% μετά από αυτές. Δηλαδή οι κοινωνικές μεταβιβάσεις κατορθώνουν να μειώσουν το ποσοστό της φτώχειας μόνον κατά 2 ποσοστιαίες μονάδες.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας EU-SILC 2006, στην Ελλάδα το σύνολο των κοινωνικών μεταβιβάσεων (συντάξεων και επιδομάτων) μειώνει το επίπεδο φτώχειας κατά 19 μονάδες (από 40% στο 21%), ενώ η αντίστοιχη μείωση ανέρχεται σε 27 μονάδες στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (από 43% σε 16%). Επομένως στην Ελλάδα η μείωση του κινδύνου φτώχειας προέρχεται κυρίως από την επίδραση των συντάξεων, ενώ πολύ χαμηλή είναι η επίδραση των κοινωνικών επιδομάτων. Ωστόσο η Ελλάδα υστερεί σε σχέση με τις άλλες κοινωνικές δαπάνες, όπως για Υγεία, Αναπηρία, Οικογένεια, Ανεργία με διαφορές που κυμαίνονται μεταξύ 1,2 και 0,5 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ-15.

Από τη διαχρονική εξέλιξη και τη σύγκριση των δεικτών φτώχειας και ανισότητας προκύπτει ότι στην Ελλάδα τα επίπεδα φτώ-

χειας και ανισότητας είναι μονίμως υψηλότερα από το μέσο όρο της Ε.Ε, ενώ ο ρόλος των δημόσιων πολιτικών στην Ελλάδα και η συμβολή τους στη μείωση τους δείχνει περιορισμένος σε σχέση με τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό μάλιστα γίνεται ακόμη πιο εμφανές, όταν εξετάζεται η επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων χωρίς την επίδραση των συντάξεων, γεγονός που αναδεικνύει την περιορισμένη συμβολή των άλλων κοινωνικών μεταβιβάσεων (κοινωνικών επιδομάτων) στην μείωση των ανισοτήτων και της φτώχειας.

Οι βασικοί λόγοι για τη μέχρι στιγμής αναποτελεσματικότητα των πολιτικών για τη φτώχεια συνδέονται:

1. Με την απουσία συνολικού κοινωνικού σχεδιασμού για την αντιμετώπιση των αιτίων και των κινδύνων της φτώχειας, αλλά και την έλλειψη γενικών προγραμμάτων κοινωνικής προστασίας
2. Με την καθυστέρηση στην υιοθέτηση ενός αποτελεσματικού συστήματος καταγραφής και μέτρησης της φτώχειας
3. Με την έλλειψη ενός συστήματος αξιολόγησης των πολιτικών για την καταπολέμηση της φτώχειας και την επανατροφοδότηση των κέντρων σχεδιασμού με στοιχεία χρήσιμα για την αποτελεσματικότητά τους
4. Με την έλλειψη στόχευσης και ανεπάρκεια χρηματοδότησης των παροχών
5. Με τις υστερήσεις στο συντονισμό των συναρμόδιων φορέων και Υπουργείων.
6. Με την πολυπλοκότητα της διοικητικής οργάνωσης και τον κατακερματισμό, που δυσκολεύει την ενημέρωση των ενδιαφερόμενων για τις παροχές και υπηρεσίες

³⁰ Σχετική η ανωτέρω Γνώμη 204.

³¹ ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Έκθεση 2008, Φτώχεια και εισοδηματικές ανισότητες στην Ελλάδα.

που ενδεχομένως δικαιούνται

7. Με τις υστερήσεις στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Ας σημειωθεί ότι η πρόσφατα υποβληθείσα στα κοινοτικά όργανα Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2008-2010 και συγκεκριμένα, στο σκέλος αυτού που αφορά την κοινωνική ένταξη, περιείχε σημεία που δείχνουν την αναποτελεσματικότητα των σχετικών πολιτικών που εφαρμόζονται στη χώρα μας. Έτσι, όπως επισήμανε η ΟΚΕ³², (α) το σύνολο σχεδόν των μέτρων που προτάθηκαν με την Έκθεση περιλαμβάνονταν στα επιχειρησιακά προγράμματα που χρηματοδοτούνται από το ΕΚΤ, ενώ η κρατική παρέμβαση στον κοινωνικό τομέα μέσω της άσκησης αναδιανεμητικών δημόσιων πολιτι-

κών φαινόταν να χάνει το βασικό της ρόλο, (β) από την Έκθεση έλειπε η αναφορά στην καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας, η οποία πρέπει να συνιστά μια από τις βασικές προτεραιότητες πολιτικής, (γ) η Έκθεση ανέφερε ότι το 100% των ανέργων συμμετέχουν στο εξατομικευμένο σχέδιο για την αντιμετώπισή της ανεργίας που εφαρμόζεται στα ΚΠΑ του ΟΑΕΔ, χωρίς όμως να υπάρχει κάποια ένδειξη ότι τα εν λόγω εξατομικευμένα σχέδια έχουν θετικά αποτελέσματα για τη μείωση της ανεργίας, (δ) η Έκθεση δεν έκανε αναφορά στις προτεραιότητες βελτίωσης του προγράμματος οικονομικής ενίσχυσης των απροστάτευτων παιδιών και των βασικών προγραμμάτων εισοδηματικής ενίσχυσης των ατόμων με αναπηρία του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

³² Γνώμη 204, "Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική ένταξη 2008-2010", Σεπτέμβριος 2008.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΡΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΠΕΙΩΝ ΤΗΣ

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η φτώχεια συνδέεται με τις στρεβλώσεις της αγοράς και την αναποτελεσματικότητα των ασκούμενων κοινωνικών πολιτικών οι οποίες αποτυγχάνουν να επιφέρουν μια σημαντική μείωσή της μέσω μιας δίκαιης αναδιανομής εισοδήματος.

Ακριβώς επειδή το πρόβλημα της φτώχειας έχει και πολλαπλές αιτίες και πολλαπλές διαστάσεις, απαιτεί τη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης Στρατηγικής, η οποία θα περιλαμβάνει παρεμβάσεις και μέτρα σε όλους τους σχετικούς τομείς: (α) οικονομία - απασχόληση, (β) κοινωνική πολιτική - κοινωνική ασφάλεια, (γ) κοινωνικές και δημόσιες υπηρεσίες, όπως ιδίως, η παιδεία, η υγεία - μακροχρόνια φροντίδα. Παράλληλα, πρέπει να διασφαλίζεται η ορθή στόχευση και η υψηλή αποτελεσματικότητα των πολιτικών αυτών.

Έτσι, η ΟΚΕ θεωρεί ότι βασικό εργαλείο για την καταπολέμηση της φτώχειας πρέπει να αποτελεί η πολιτική του **ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος** (guaranteed minimum income), το οποίο οφείλει να λειτουργεί στο πλαίσιο μιας συνολικής πολιτικής που θα στοχεύει στην οικονομική και κοινωνική επανένταξη όσων λαμβάνουν αυτήν την παροχή και όχι ως εργαλείο απλής παροχής οικονομικής βοήθειας προς τους φτωχούς³³.

Όμως ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα κατά της φτώχειας δεν μπορεί να στηρίζεται αποκλειστικά στις πολιτικές κοινωνικής πρόνοιας, αλλά πρέπει να περιέχει **σύνθετα μέτρα και να έχει πολύπλευρη στόχευση και συνέργεια με άλλες πολιτικές.**

Απαραίτητη είναι συνεπώς, μια ευρύτερη **Εθνική Στρατηγική Καταπολέμησης της Φτώχειας**, η οποία (α) θα περιλαμβάνει μέτρα ενίσχυσης της αποτελεσματικότητας των κοινωνικών δαπανών π.χ. παροχές επιδοματικού τύπου και (β) σύνθετα ολοκληρωμένα προγράμματα κοινωνικής και εργασιακής ένταξης των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού με ευρύτερους αναπτυξιακούς προσανατολισμούς, ενώ (γ) θα συνδέεται οργανικά με την αναπτυξιακή πολιτική, τις πολιτικές απασχόλησης, εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, τις πολιτικές υγείας, στέγασης και ενίσχυσης της παιδικής ηλικίας και της μητρότητας και τις περιφερειακές πολιτικές.

Η Εθνική Στρατηγική θα στηρίζεται στην επάρκεια του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας και στη σύνδεσή του με τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, υγείας, εκπαίδευσης, καθώς και με τις πολιτικές ανάπτυξης και επαγγελματικής κατάρτισης. Η **επάρκεια του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας** έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς αποτελεί τη βάση λειτουργίας της συνολικής πολιτικής καταπολέμησης της φτώχειας και πρέπει να καλύπτει στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό τις κύριες ελλείψεις των φτωχών πληθυσμιακών ομάδων, ώστε να τους δίνεται πραγματικά η δυνατότητα δραστηριοποίησης και συμμετοχής στους τομείς εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης προκειμένου να διαφοροποιήσουν επί της ουσίας τη θέση τους.

Βεβαίως, ακόμα και ένα ιδιαίτερα ικανοποιητικό σύστημα κοινωνικής πρόνοιας δεν

³³ Η Ο.Κ.Ε. ήδη από την αρχή της λειτουργίας της έχει προτείνει την καθιέρωση ενός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, Γνώμη 16 "Ανάπτυξη του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας και άλλες διατάξεις", Απρίλιος 1998, Γνώμη 41 "Η Φτώχεια στην Ελλάδα", Ιούλιος 2000. Την άποψή της αυτή επαναδιατύπωσε πρόσφατα με αφορμή το Σχ/Ν για τη σύσταση του ΕΤΑΚΣ, Γνώμη 189 "Σύσταση Εθνικού Ταμείου Κοινωνικής Συνοχής", Νοέμβριος 2007. Επιπλέον, η ΟΚΕ έχει θεωρήσει ως σημαντικό κεφάλαιο στον τομέα της πρόνοιας το θέμα του κοινωνικού αποκλεισμού, Γνώμη 68, "Κοινωνική Πρωτοβουλία EQUAL" - Γ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης", Δεκέμβριος 2001.

επαρκεί για την εξάλειψη της φτώχειας, πολύ μάλλον απαιτούνται πολιτικές για την εξάλειψη των αιτίων και την αντιμετώπιση των συνεπειών σφαιρικά.

Ο ολοκληρωμένος αναπτυξιακός σχεδιασμός για την αντιμετώπιση της φτώχειας, ο οποίος θα λειτουργεί στο πλαίσιο μιας τέτοιας Στρατηγικής, θα αντιμετωπίζει, εκτός των άλλων, και τις ανισότητες στην κατανομή του εισοδήματος, την ορθολογικοποίηση του φορολογικού συστήματος, την εκτεταμένη φοροδιαφυγή και την αδήλωτη εργασία και θα επιδιώκει την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Συγκεκριμένες προτάσεις προς την κατεύθυνση αυτή:

- Κατοχύρωση ενός γενικού προγράμματος ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος για όλους όσους δεν μπορούν διαθέτουν επαρκείς πόρους και αδυνατούν να τους εξασφαλίσουν με τις δικές του προσπάθειες ή από άλλες πηγές, ιδίως από παροχές ενός συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Στο ίδιο πλαίσιο θα πρέπει να ενταχθεί και το νεοσύστατο Εθνικό Ταμείο Κοινωνικής Συνοχής (ΕΤΑΚΣ), το οποίο πρέπει να προσεγγισθεί συστηματικά ως εργαλείο ενός ευρύτερου εθνικού προγράμματος καταπολέμησης της φτώχειας³⁴.
- Εξασφάλιση της **αποτελεσματικής στόχευσης** των παροχών που καταβάλλονται από το σύστημα κοινωνικής ασφάλειας, έτσι ώστε αυτές να "θεραπεύουν" τη φτώχεια και να βοηθούν τους δικαιούχους να παραμένουν πάνω από το όριο αυτής, καθώς και μείωση της γραφειοκρατίας στις υπηρεσίες πρόνοιας, ώστε οι παροχές να φθάνουν στους πραγματικούς δικαιούχους τους.

- Ενίσχυση του **ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης** στην προνοιακή κοινωνική προστασία.
- Αποφυγή κατηγοριοποιήσεων και **ορθό καθορισμό των κριτηρίων παροχής κοινωνικής επιδότησης**, ώστε να μην αποκλείονται φτωχές πληθυσμιακές ομάδες, όπως οι μονογονεϊκές οικογένειες, επισφαλώς απασχολούμενοι κ.ο.κ.
- **Καθιέρωση παροχών ανεργίας** για όλες τις κατηγορίες ασφαλισμένων μεν προσώπων που όμως δεν έχουν επαρκή προστασία μέσω του επιδόματος ανεργίας, διότι είτε δεν το δικαιούνται, συνήθως διότι δεν δύνανται να συμπληρώσουν τον απαιτούμενο χρόνο ασφάλισης (π.χ. εργαζόμενοι με διαδοχικές συμβάσεις χρόνου, νέοι που εισέρχονται στην αγορά εργασίας), είτε **διότι εξαντλείται το δικαίωμά τους** στο επίδομα ανεργίας χωρίς να έχουν ακόμα βρει απασχόληση (π.χ. μακροχρόνια άνεργοι)³⁵.
- **Καθιέρωση του ύψους των χορηγούμενων επιδομάτων στα επίπεδα των σύγχρονων οικονομικών αναγκών** και, ειδικότερα, αύξηση του τακτικού επιδόματος ανεργίας τουλάχιστον στο 80% του ημερομισθίου του ανειδίκευτου εργάτη³⁶.
- Ενίσχυση των **κοινωνικών πολιτικών και των δημόσιων υπηρεσιών της παιδείας, της υγείας, της δια βίου κατάρτισης**, κ.α., οι οποίες επιτυγχάνουν μια πολύ σημαντική αναδιανομή σε είδος. Η ενίσχυση και η βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών δημόσιας παιδείας και υγείας είναι ιδιαίτερα σημαντικές για τα ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα (πρόκειται για μεταβιβάσεις σε είδος με σημαντικότερη επίπτωση), αφού αποτρέπουν περαιτέρω

³⁴ 189. "Σύσταση Εθνικού Ταμείου Κοινωνικής Συνοχής", Νοέμβριος 2007

³⁵ Γνώμη 206, "Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης & Εισοδηματικές Ενισχύσεις Ανέργων: υστερήσεις, προκλήσεις, προοπτικές", Νοέμβριος 2008. Η ΟΚΕ έχει ταχθεί από την αρχή υπέρ της προώθησης επιμέρους πολιτικών που θα βελτιώνουν την κοινωνική προστασία των ανέργων με την αναθεώρηση των προϋποθέσεων ένταξης στα προγράμματα επιδότησης και διεύρυνσή τους για την κάλυψη των νέων ανέργων, Γνώμη 4, "Μέτρα Πολιτικής για την Απασχόληση και την Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση" (Μάιος 1996). Επιπλέον, η ΟΚΕ έχει προτείνει τη λήψη μέτρων, όπως τη θέσπιση εισοδηματικών ενισχύσεων και προγραμμάτων κατάρτισης για τους άνεργους που έχουν χάσει το δικαίωμα λήψης επιδόματος ανεργίας, Γνώμη 158, "Εθνική Έκθεση για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη", Αύγουστος 2006.

³⁶ Βλ. σχετικά τη Γνώμη 168 "Σύσταση Ειδικού Ταμείου Κοινωνικής Αλληλεγγύης και άλλες διατάξεις", Φεβρουάριος 2007.

μείωση εισοδήματος για τα ασθενέστερα στρώματα, αλλά και επειδή δημιουργούν τις προϋποθέσεις που θα επιτρέψουν την καταπολέμηση της διαγενεακής ανισότητας (μέσω της δημόσιας παιδείας και του πολιτισμού) και την αποκατάσταση της αξιοπρέπειας μέσω της δημόσιας υγείας. Οι επεμβάσεις στο πεδίο της υγείας είναι επίσης πολύ σημαντικές και πρέπει, μεταξύ άλλων, να αφορούν και επεμβάσεις στον ιδιωτικό τομέα υγείας που πρέπει να υπόκειται σε ρύθμιση και έλεγχο³⁷.

• **Στήριξη της οικογένειας στη βάση εισοδηματικών κριτηρίων με καλύτερη στόχευση και αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας** μέσα από τον περιορισμό της σχολικής διαρροής, τη βελτίωση της δημόσιας εκπαίδευσης, της εξασφάλισης επαρκών υποδομών για τη συμφιλίωση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής.

• **Ενίσχυση της ορθολογικής και δίκαιης λειτουργίας του φορολογικού συστήματος:**

- ο Διασφάλιση της προοδευτικότητας της φορολογίας και σύνδεση της φορολογικής επιβάρυνσης με τη φοροδοτική ικανότητα του κάθε πολίτη
- ο Βελτίωση της σχέσης άμεσων - έμμεσων φόρων, καθώς οι έμμεσοι φόροι δεν διαφοροποιούνται ανάλογα με το εισόδημα του πολίτη, επομένως δεν ευνοούν τη φορολογική δικαιοσύνη
- ο Τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας, ώστε οι ονομαστικές αυξήσεις να μην οδηγούν σε υψηλότερη

φορολογία

- ο Σταθερότητα φορολογικού συστήματος
- ο Εξέταση και επίλυση του προβλήματος που προκαλείται, όταν η χορήγηση ορισμένης προνοιακής παροχής εξαρτάται από το εισόδημα που δηλώνεται στη φορολογική δήλωση, με συνέπεια να στερούνται την παροχή αυτή όσοι βρίσκονται κατά ελάχιστα ποσά πάνω από το ισχύον εισοδηματικό όριο.

• **Επίλυση των προβλημάτων της εισφοροδιαφυγής και φοροδιαφυγής.** Ειδικά σε ό,τι αφορά την εισφοροδιαφυγή, το ζήτημα των οφειλόμενων ασφαλιστικών εισφορών πρέπει να αντιμετωπίζεται ενιαία, με τρόπο που ανταποκρίνεται στα κριτήρια της δικαιοσύνης και της ισότητας, χωρίς επιμέρους ρυθμίσεις υπέρ ορισμένων μόνον εργοδοτών ή κατηγοριών εργοδοτών³⁸, ενώ θα πρέπει σύντομα να ολοκληρωθεί η μηχανοργάνωση των ταμείων η οποία θα συμβάλλει στην αντιμετώπιση του προβλήματος³⁹.

• **Μέτρα για την αντιμετώπιση της υπερχρέωσης⁴⁰**

• **Μέτρα για τη βελτίωση των πολιτικών και των επιπέδων απασχόλησης**

- ο Αύξηση των κατώτατων μισθών και συντάξεων σε πραγματικούς όρους.
- ο Περιορισμό της αδήλωτης εργασίας - επαρκή ενημέρωση για τις συνέπειές της. Στο πεδίο αυτό υπάρχει άμεση και επιτακτική ανάγκη για ουσιαστικές παρεμβάσεις. Θα πρέπει, αφενός να τε-

³⁷ Τη δεδομένη χρονική στιγμή εκπονούνται Γνώμες Πρωτοβουλίας της ΟΚΕ για την Υγεία και τη Δευτεροβάθμια και Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

³⁸ Η Ο.Κ.Ε. έχει κατ' επανάληψη τοποθετηθεί αρνητικά επί παρόμοιων διατάξεων, Γνώμες 24 "Οργανωτική και λειτουργική αναδιάρθρωση των φορέων κοινωνικής ασφάλισης και άλλες διατάξεις" Νοέμβριος 1998, 105 "Θέματα Κοινωνικής Ασφάλισης και άλλες διατάξεις" Ιανουάριος 2004, 136 "Ρυθμίσεις για την προώθηση της απασχόλησης, την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και άλλες διατάξεις" Ιούλιος 2005, 159, Αναδιάρθρωση των κλάδων Ταμείου Συντάξεων Μηχανικών και Εργοληπτών Δημοσίων Έργων (ΤΣΜΕΔΕ) και ρύθμιση άλλων θεμάτων αρμοδιότητας του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, Σεπτέμβριος 2006 και 166, Μητρώο Επιχειρήσεων Ναυπήγησης, Μετατροπής, Επισκευής και Συντήρησης Πλοίων, Ιανουάριος 2007.

³⁹ Γνώμη 173. "Σύσταση και καταστατικό της Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης Κοινωνικής Ασφάλισης Α.Ε. (ΗΔΙΚΑ Α.Ε.) και λοιπές ασφαλιστικές και οργανωτικές διατάξεις", Μάρτιος 2007, Γνώμη 63, Προσαρμογή της νομοθεσία του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων στις ανάγκες λειτουργίας του Ολοκληρωμένου Πληροφοριακού Συστήματος και άλλες διατάξεις, Νοέμβριος 2001.

⁴⁰ Γνώμη 205, "Προστασία των δανειοληπτών και άλλες διατάξεις", Νοέμβριος 200.

θούν στόχοι σχετικά με τη ριζική αντιμετώπιση του φαινομένου αυτού και αφετέρου, να εκτιμηθούν οι ανάγκες σε ανθρώπινο δυναμικό και σε πόρους για τους θεσμούς και τις υπηρεσίες που θα υλοποιήσουν το έργο αυτό. Πέραν της μελέτης των αιτίων του προβλήματος, θα πρέπει να γίνουν άμεσα συντονισμένες προσπάθειες που θα εξασφαλίσουν την αποτελεσματική λειτουργία των ελεγκτικών υπηρεσιών⁴¹, την δημιουργία αντικινήτρων για τους εργοδότες να απασχολούν ανεπίσημα εργαζόμενους, καθώς και την έγκαιρη και πλήρη προστασία όσων εργάζονται υπό ανεπίσημο καθεστώς⁴².

- ο Ενίσχυση της ποιοτικής και αξιοπρεπούς απασχόλησης για όλους. Συνολική επανεξέταση του θεσμού των Ιδιωτικών Γραφείων Συμβούλων Εργασίας και των Εταιριών Προσωρινής Απασχόλησης, έτσι ώστε να διερευνηθεί και να αξιολογηθεί πρώτον, κατά πόσον συμβάλλουν ουσιαστικά στην αύξηση της απασχόλησης, κυρίως υπό την έννοια της διευκόλυνσης της μετάβασης σε σχέση εργασίας αορίστου χρόνου ή πλήρους απασχόλησης κ.α. Και δεύτερον, εάν λειτουργούν αποτελεσματικά οι δικλείδες προστασίας των εργαζομένων ή χρειάζονται συμπλήρωση και ενίσχυση, με την εξέταση παραμέτρων, όπως λ.χ. τα επίπεδα των καταβαλλόμενων αμοιβών και η τήρηση της ίσης μεταχείρισης με το λοιπό προσωπικό του

(έμμεσου) εργοδότη⁴³.

- ο Αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας των μεταναστών μέσω, μεταξύ άλλων, της απλοποίησης της διαδικασίας νομιμοποίησής τους, ανάδειξη των ποιοτικών χαρακτηριστικών της απασχόλησής τους και σύνδεσή τους με τις αναπτυξιακές προοπτικές, ώστε να μην παραμείνουν απλώς φθηνό εργατικό δυναμικό, εφαρμογή προγραμμάτων ουσιαστικής ένταξης των μεταναστών στο κοινωνικό γίνεσθαι της χώρας⁴⁴.
- ο Μείωση της ανώφελης γραφειοκρατίας για τις επιχειρήσεις.
- ο Λειτουργία ενός ολοκληρωμένου συστήματος επαγγελματικού προσανατολισμού (συμβουλευτική, υποστήριξη κλπ) και αναπροσανατολισμού των νέων ανέργων, καθώς και των εργαζομένων που βρίσκονται σε δυσχερή θέση ή/και θέλουν να αλλάξουν επάγγελμα.
- ο Σύνδεση των προγραμμάτων κατάρτισης των ανέργων με συγκεκριμένες τοπικές και κλαδικές επαγγελματικές και εργασιακές ανάγκες⁴⁵.
- ο Ταχεία ολοκλήρωση και ανάπτυξη του ΕΣΣΕΕΚΑ (Εθνικό Σύστημα Σύνδεσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση)⁴⁶.
- ο Βελτίωση της λειτουργίας του ΟΑΕΔ με εφαρμογή πολιτικών για την προώθηση ανέργων σε θέσεις εργασίας⁴⁷.
- ο Αύξηση της χρηματοδότησης για τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης⁴⁸.
- ο Δημιουργία συστήματος αξιολόγησης

⁴¹ Η Ο.Κ.Ε. είχε διατυπώσει αναλυτικές προτάσεις για την ποιοτική αναβάθμιση του ΣΕΠΕ στη Γνώμη της 179, "Αναδιοργάνωση Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.Ε.Π.Ε.), ρύθμιση θεμάτων Οργανισμών εποπτευόμενων από το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και άλλες διατάξεις", Ιούνιος 2007.

⁴² Γνώμη 203, "Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων 2008-2010, στο πλαίσιο της Στρατηγικής της Λισαβόνας", Σεπτέμβριος 2008.

⁴³ Γνώμη 179, "Αναδιοργάνωση Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.Ε.Π.Ε.), ρύθμιση θεμάτων Οργανισμών εποπτευόμενων από το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και άλλες διατάξεις", Ιούνιος 2007.

⁴⁴ Γνώμη 165, "Ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης", Ιανουάριος 2007.

⁴⁵ Γνώμη 206, "Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης & Εισοδηματικές Ενισχύσεις Ανέργων: υστερήσεις, προκλήσεις, προοπτικές", Νοέμβριος 2008.

⁴⁶ Γνώμη 206.

⁴⁷ Γνώμη 206.

⁴⁸ Γνώμη 206.

των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης⁴⁹.

- Μέτρα για την επάρκεια των παροχών κοινωνικής ασφάλισης
  - ο Εξέταση και ευρεία συζήτηση για το θέμα ενός συστήματος εθνικής σύνταξης μετά από εκτεταμένη διαβούλευση με τους κοινωνικούς εταίρους και εκπόνηση σχετικού Στρατηγικού Σχεδίου⁵⁰.
  - ο Νομοθετική αύξηση των κατωτάτων

ορίων σύνταξης, ώστε να υπερβαίνουν τουλάχιστον το στατιστικό όριο της φτώχειας - μείωση κατά ποσοστό 50% των συνταξιούχων που βρίσκονται κάτω από το εισοδηματικό όριο της φτώχειας⁵¹.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε.

Χρήστος Πολυζωγόπουλος

---

⁴⁹ Γνώμη 206.

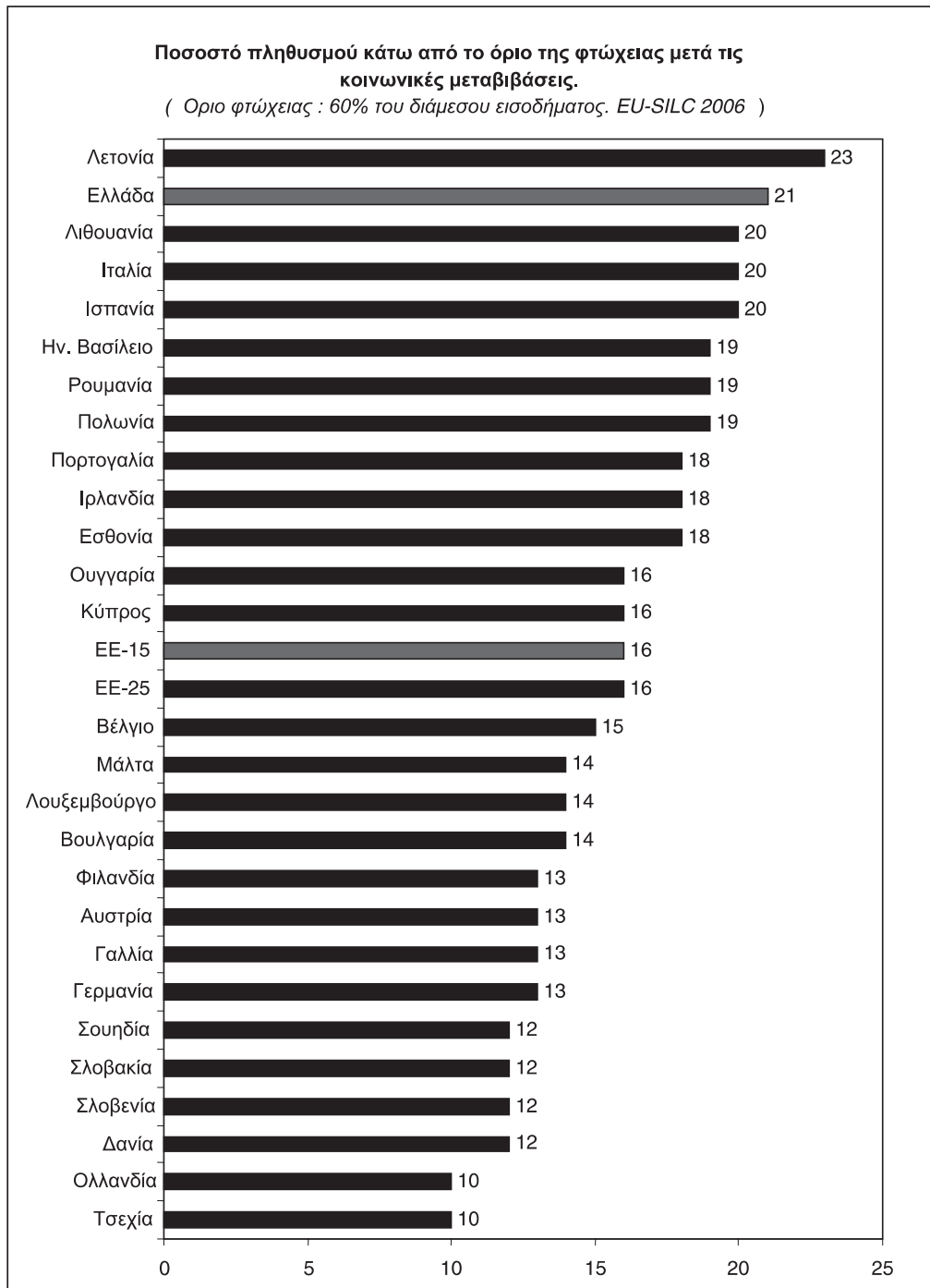
⁵⁰ Γνώμη 198, "Κατάρτιση της Εθνικής Έκθεσης Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2008 2010", Ιούλιος 2008.

⁵¹ Γνώμη 198.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

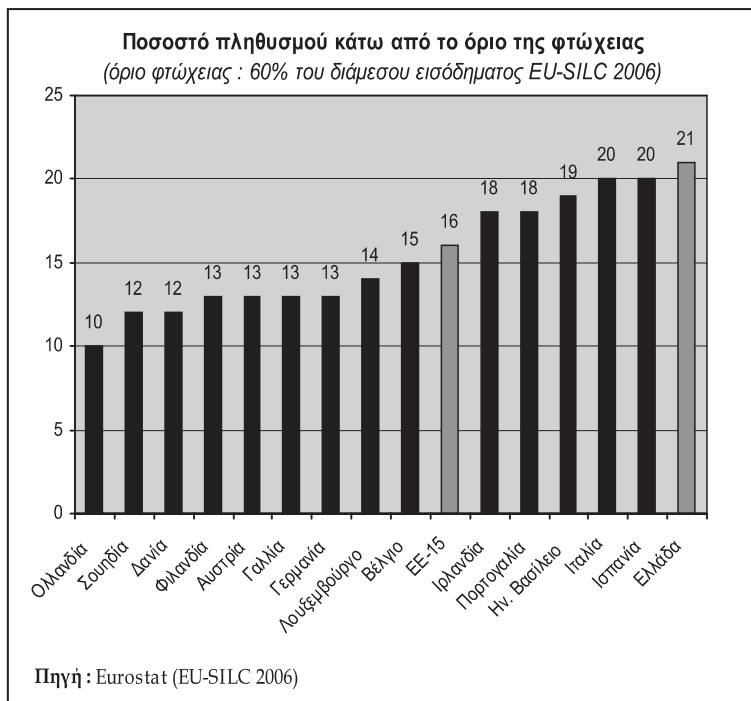
Διάγραμμα 1

Πηγή :Eurostat (EU-SILC 2006).

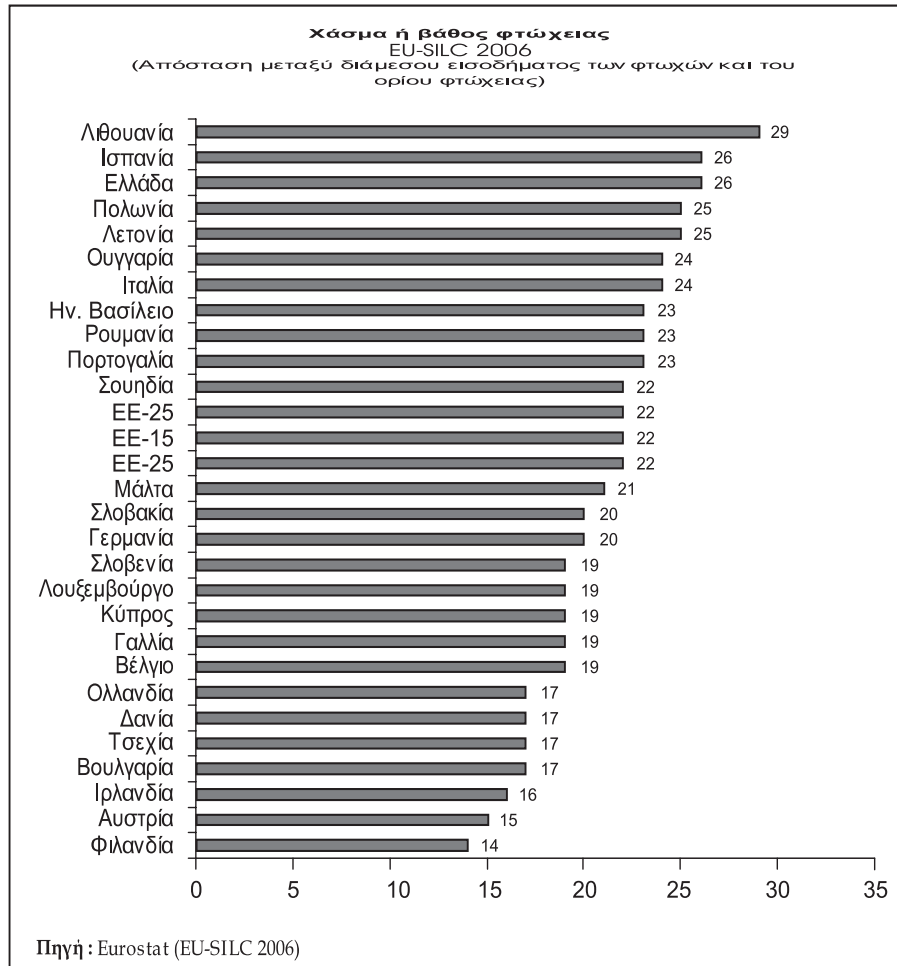
Διάγραμμα 2

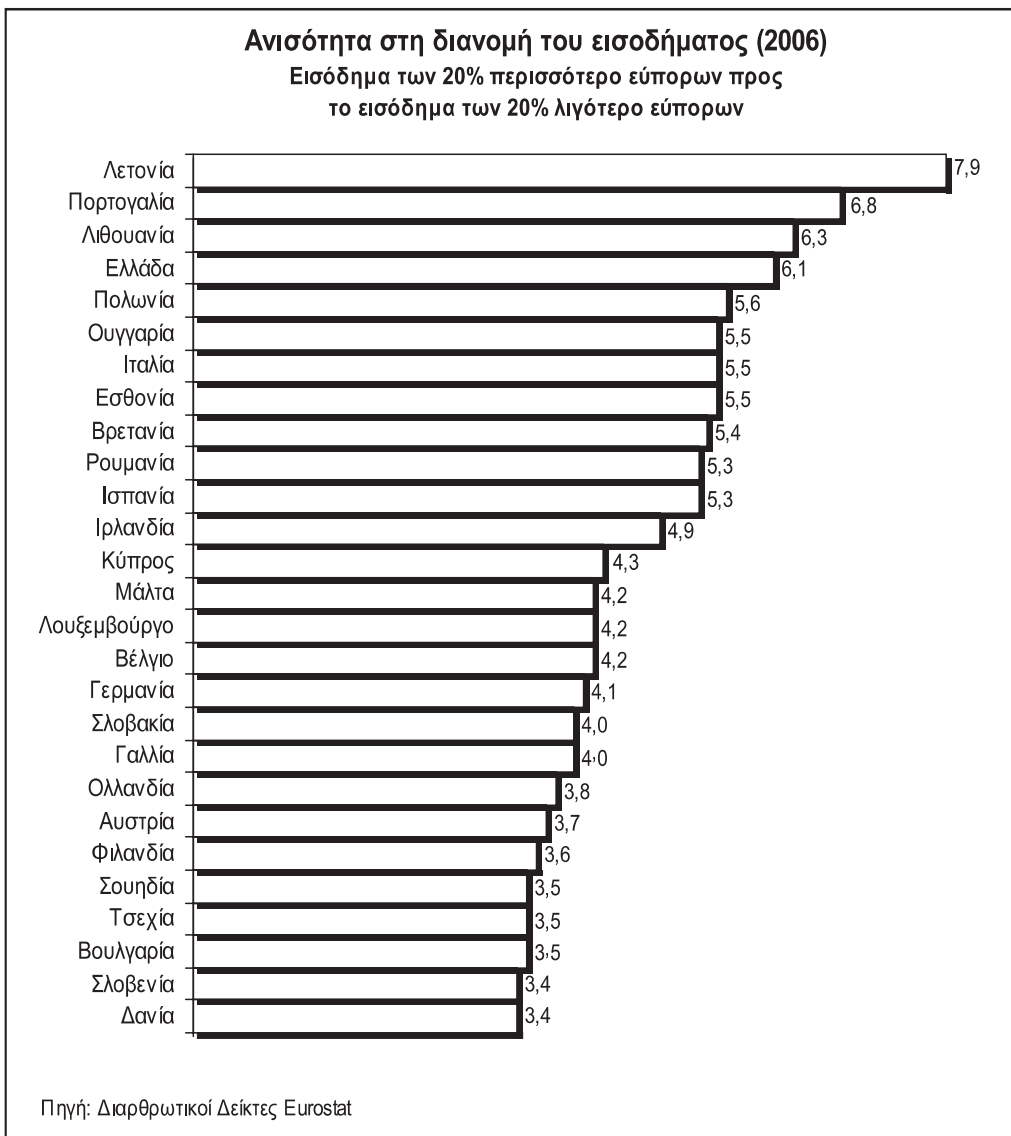
Διάγραμμα 3

Διάγραμμα 4

Διάγραμμα 5

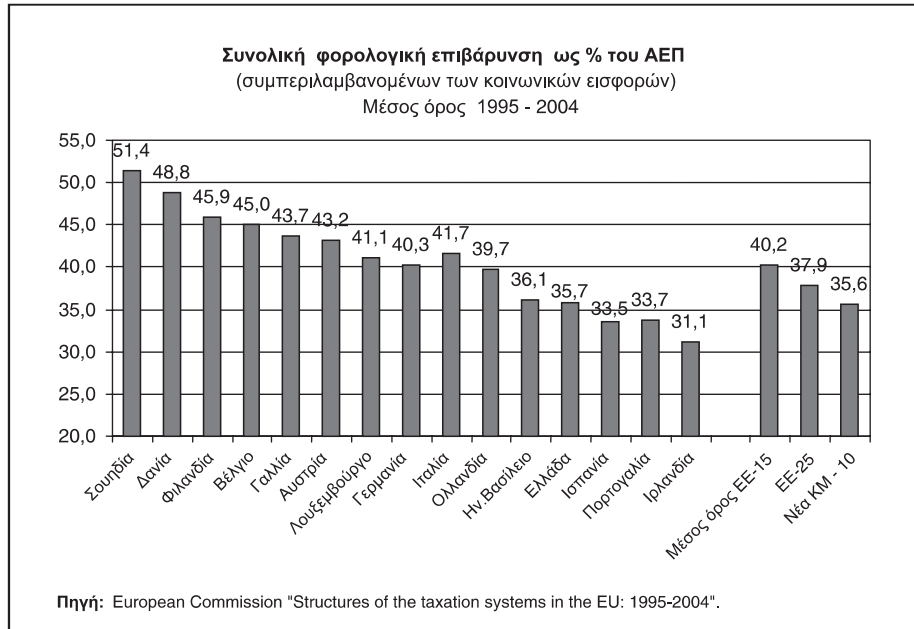

Πίνακας 1: Βασικά χαρακτηριστικά φτώχειας Ελλάδα και ΕΕ-15

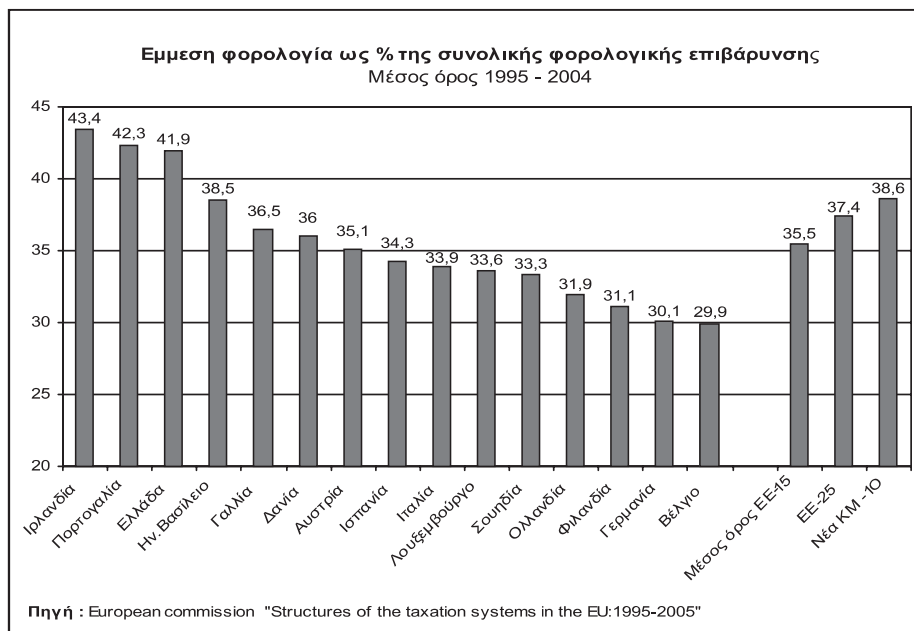
	EU-SILC 2005	EU-SILC 2006	EU-SILC 2005	EU-SILC 2006
Σχετικός κίνδυνος οικονομικής επισφάλειας (φτώχειας) :	ΕΛΛΑΔΑ	ΕΛΛΑΔΑ	ΕΕ-15	ΕΕ-15
Σύνολο πληθυσμού	20	21	16	16
Ανάλογα με το Φύλλο				
Άνδρες	18	20	15	15
Γυναίκες	21	21	17	17
Ανάλογα με την Ηλικία				
0-15 ετών	19	22	18	18
16-24 ετών	23	25	19	20
25-49 ετών	16	15	13	13
50-65ετών	18	19	13	14
Άνω των 65 ετών	28	26	20	20
Ανάλογα με τον Τύπο νοικοκυριού*				
Νοικοκυριά με ένα μέλος	28	25	24	24
Ένας ενήλικας άνω των 65 ετών	35	34	27	27
2 ενήλικοι, και οι δύο ηλικίας κάτω των 65 ετών	15	16	10	10
2 ενήλικοι, τουλάχιστον ο ένας 65 ετών και άνω	27,4	24	17	17
Μονογονεϊκό νοικοκυριό με τουλάχιστον ένα εξαρτώμενο παιδί	44	30	30	32
2 ενήλικοι με ένα εξαρτώμενο παιδί	14	15	11	12
2 ενήλικοι με 2 εξαρτώμενα παιδιά	18,2	21	13	14
2 ενήλικοι με 3 ή και περισσότερα εξαρτώμενα παιδιά	33	38	22	22
3 ενήλικες ή περισσότεροι με εξαρτώμενα παιδιά	28	30	16	17
Ανάλογα με την Απασχόληση				
Εργαζόμενοι	13	14	7	7
Μη εργαζόμενοι: Σύνολο	26	26	23	24
Άνεργοι	33	33	37	39
Συνταξιούχοι	25	24	17	17
Λοιποί μη ενεργοί	25	26	25	26
Ανάλογα με την Ένταση εργασίας του νοικοκυριού				
Νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα παιδιά και χωρίς εργαζόμενα μέλη	28	27	29	30
Νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα παιδιά και με τουλάχιστον ένα εργαζόμενο μέλος	12	14	11	10
Νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα παιδιά και με όλα τα μέλη εργαζόμενα	11	11	5	5
Νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά και χωρίς εργαζόμενα μέλη	54	53	59	61
Νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά και με τουλάχιστον ένα εργαζόμενο μέλος	23	25	17	18
Νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά και με όλα τα μέλη εργαζόμενα	11	11	6	6
Ιδιοκτησιακό καθεστώς				
Ιδιοκτήτες	20	21	13	13
Ενοικιαστές	18	18	23	23

Πηγή: Eurostat, EU-SILC 2006.

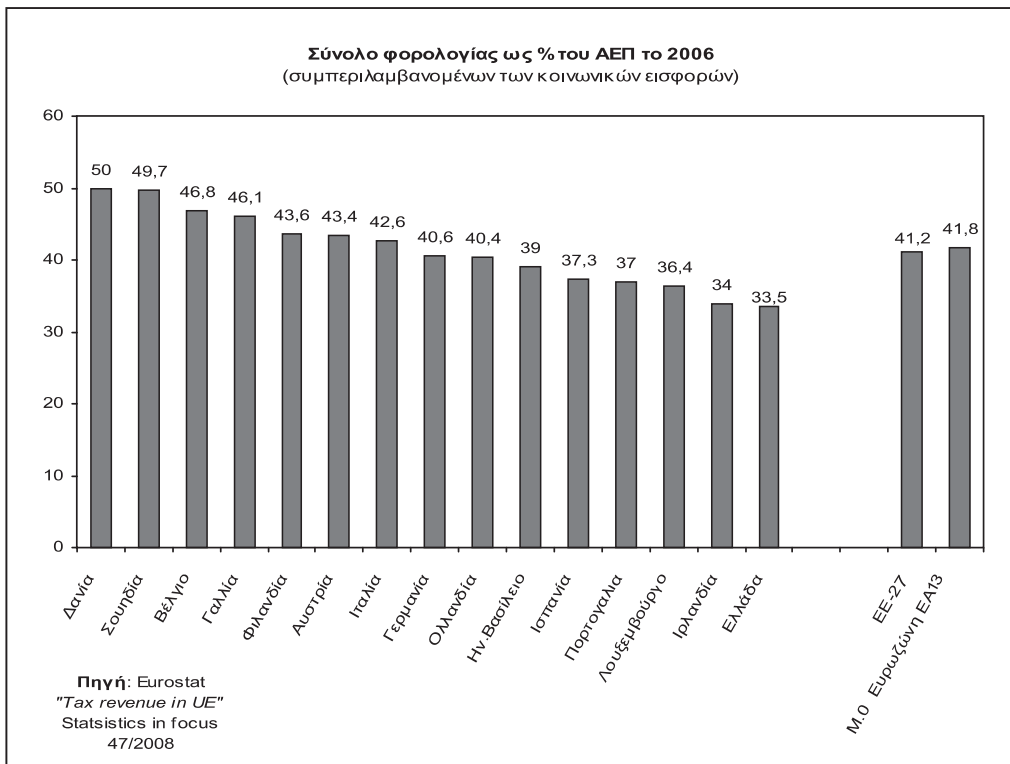
Διάγραμμα 6

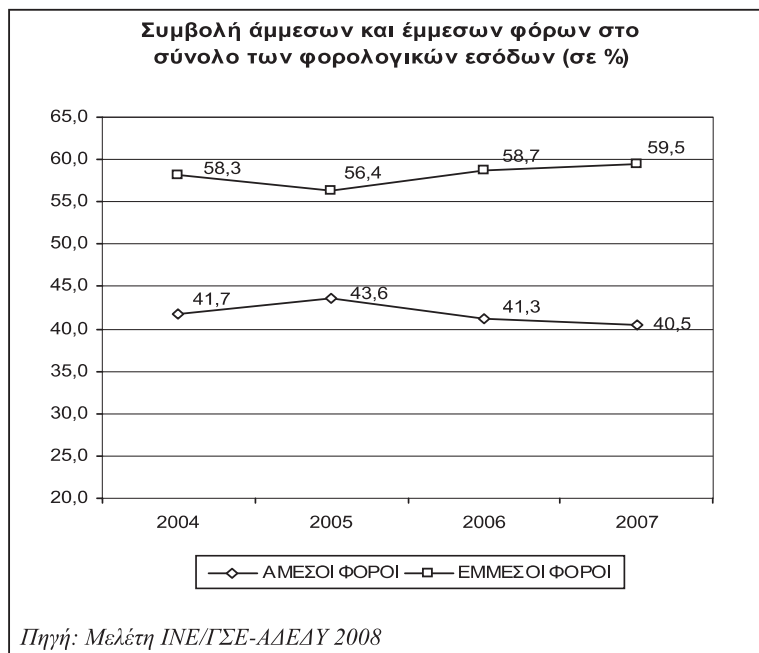
Διάγραμμα 7

Διάγραμμα 8

Διάγραμμα 9

Πίνακας 2: Δαπάνες κοινωνικής προστασίας ως % του ΑΕΠ στην Ελλάδα και στην ΕΕ-15 - 2005

ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΩΣ % ΤΟΥ ΑΕΠ – 2005	ΕΕ-15 Μέσος Όρος	Ελλάδα	Διαφορά
Σύνολο Δαπανών	27,8	24,2	-3,6
Έξοδα Διοίκησης – Διαχείρισης	0,9	0,6	-0,3
Άλλα έξοδα	0,2	0	-0,2
Συντάξεις γήρατος	11	11,2	0,2
Συντάξεις/βοηθήματα από το/τη σύζυγο	1,2	0,8	-0,4
Υγεία - Περίθαλψη	7,7	6,5	-1,2
Αναπηρία	2,1	1,2	-0,9
Οικογένεια	2,2	1,5	-0,7
Ανεργία	1,7	1,2	-0,5
Στέγη	0,6	0,5	-0,1
Αποκλεισμός	0,3	0,5	0,2

Πηγή : Eurostat – ESSPROS.

Διάγραμμα 10

Στην Ολομέλεια της 23^{ης} Ιανουαρίου 2009 παρέστησαν τα κάτωθι Μέλη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής:

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Πολυζωγόπουλος Χρήστος

ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΙ

Στεφάνου Ιωάννης
Εκπρόσωπος ΣΕΒ

Παπαντωνίου Κωνσταντίνος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Λιόλιος Νικόλαος
Μέλος Δ.Σ. ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.

Α΄ ΟΜΑΔΑ

Β΄ ΟΜΑΔΑ

Γ΄ ΟΜΑΔΑ

Μπαρδάνη Ρένα
Εκπρόσωπος ΣΕΒ

Βουλγαράκης Δημήτριος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Αλεξανδράκης Νικόλαος
Εκπρόσωπος ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.

Αντζινάς Νικόλαος
Εκπρόσωπος Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.

Γκουτζαμάνης Κωνσταντίνος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Κουκουλάκης Ζαχαρίας
Μέλος Δ.Σ. ΓΕ.Σ.Α.Σ.Ε.

Λέντζος Δημήτριος
Β΄ Αντιπρόεδρος Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.

Κολεβέντης Φώτης
Γ.Σ.Ε.Ε.
σε αναπλήρωση του
Πουπάκη Κώστα
Γ.Σ.Ε.Ε.

Σωτηρακόπουλος Βασίλειος
Μέλος Δ.Σ. Π.Ι.Σ.

Ντουντούμης Γεώργιος
Εκπρόσωπος Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.
σε αναπλήρωση του
Ασημακόπουλου Δημητρίου
Προέδρου Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.

Κουτσιμπογιώργος Γεώργιος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Οικονομίδης Δημήτριος
Εκπρόσωπος Ο.Ε.Ε.
σε αναπλήρωση του
Γιαννόπουλου Παρασκευά
Αντιπρόεδρου Ο.Ε.Ε.

Σκορίνης Νικόλαος
Γενικός Γραμματέας Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.

Λιονάκης Μανούσος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Δροσοπούλου Σοφία
Σύμβουλος Δ.Σ.Α.

Κεφάλας Χαράλαμπος
Εκπρόσωπος Ε.Σ.Ε.Ε.

Πεπόνης Εμμανουήλ
Γ.Σ.Ε.Ε.

Τσεμπερλίδης Νικόλαος
Πρόεδρος Δ.Σ. ΚΕ.Π.ΚΑ.

Αμβράζης Γεώργιος
Εμπορικός Διευθυντής Π.Ο.Ξ.

Πολίτης Δημήτρης
Γ.Σ.Ε.Ε.

Γαζή Γιώτα
Μέλος Δ.Σ. Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.

Τσαπτήρης Γεώργιος
Ένωση Ελληνικών Τραπεζών

Ταυρής Φίλιππος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Γιαννακόπουλος Βασίλειος
Εκπρόσωπος Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.

Αλέπης Μιχάλης
Αντιπρόεδρος Δ.Σ. Σ.Α.Τ.Ε.

Τούσης Αθανάσιος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Σωτηρίου Ιωάννης
Εκπρόσωπος Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.

Αποστολόπουλος Αναστάσιος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Ηλιόπουλος Ηλίας
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Σπανού Δέσποινα
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.
σε αναπλήρωση του
Βρεττάκου Ηλία
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Ξενάκης Βασίλειος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

Παπανίκος Γρηγόριος

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ & ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε.

Για κάθε πληροφορία σχετικά με το έργο και τη λειτουργία της Ο.Κ.Ε. είναι στη διάθεσή σας το Τμήμα Δημοσίων & Διεθνών Σχέσεων της Επιτροπής, υπό τη διεύθυνση της Δρ. Μάρθας Θεοδώρου.

Τηλ.: 210 9249510-2, Fax: 210 9249514, e-mail: ipr@oke-esc.eu